

स्वामी रामानंद तीर्थ
मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड

॥ सा विद्या या विमुक्तये ॥

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड

SWAMI RAMANAND TEERTH MARATHWADA UNIVERSITY, NANDED

'Dnyanteerth', Vishnupuri, Nanded - 431 606 (Maharashtra State) INDIA

Established on 17th September, 1994, Recognized By the UGC U/s 2(f) and 12(B), NAAC Re-accredited with 'B++' grade

Fax : (02462) 215572

Phone: (02462)215542

Academic-1 (BOS) Section

website: srtmun.ac

E-mail: bos@srtmun.ac

आंतरविद्याशाखीय अभ्यास विद्याशाखे
अंतर्गत राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२०
नुसार पदव्युत्तर द्वितीय वर्षाचे अभ्यासक्रम
(Syllabus) शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५
पासून लागू करण्याबाबत.

परिपत्रक

या परिपत्रकान्वये सर्व संबंधितांना कळविण्यात येते की, या विद्यापीठा अंतर्गत येणा-या सर्व संलग्नित महाविद्यालयांमध्ये शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ पासून पदव्युत्तर द्वितीय वर्षाचा राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण -२०२० लागू करण्याच्या दृष्टीकोनातून आंतर विद्याशाखीय अभ्यास विद्याशाखे अंतर्गत येणा-या अभ्यासमंडळांनी तयार केलेल्या पदव्युत्तर द्वितीय वर्षाचा अभ्यासक्रमांना मा. विद्यापरिपदेने दिनांक १५ मे २०२४ रोजी संपन्न झालेल्या बैठकीतील विषय क्रमांक १८/५९-२०२४ च्या ठरावाअन्वये मान्यता प्रदान केली आहे. त्यानुसार आंतर विद्याशाखीय अभ्यास विद्याशाखेतील खालील एम. ए. द्वितीय वर्षाचे अभ्यासक्रम (Syllabus) लागू करण्यात येत आहेत.

Sr. No.	Name of the Course Subject
01	M. A. II year Fashion Desing. (Affiliataed College)
02	M. A. II year Animation. (Affiliataed College)
03	M. A. II year Education. (Affiliataed College)
04	M. A. II year Music. (University Campus)
05	M. A. II year Music. (Affiliataed College)
06	M. J.M.S. II year (Affiliataed College)
07	M.A./M.Sc. II year Electronic Media (University Campus)
08	M.A. II year (Mass Communication & Journalism. (University Campus)
09	M.A. II year Theart Arts (University Campus)

सदरील परिपत्रक व अभ्यासक्रम प्रस्तुत विद्यापीठाच्या www.srtmun.ac.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहेत. तरी सदरील बाब ही सर्व संबंधितांच्या निदर्शनास आणून द्यावी, ही विनंती.

'ज्ञानतीर्थ' परिसर,

विष्णुपुरी, नांदेड - ४३१ ६०६.

जा.क्र.:शै-१/एनइपी/आविशाखापदवी/२०२४-२५/१५९

दिनांक २२.०७.२०२४

डॉ. सरिता लोहरवार

सहा.कुलसचिव

शैक्षणिक (१-अभ्यासमंडळ) विभाग

प्रत : १) मा. अधिष्ठाता, आंतर विद्याशाखीय अभ्यास विद्याशाखा, प्रस्तुत विद्यापीठ.

२) मा. संचालक, परीक्षा व मुल्यमापन मंडळ, प्रस्तुत विद्यापीठ.

३) मा. प्राचार्य, सर्व संबंधित संलग्नित महाविद्यालये, प्रस्तुत विद्यापीठ.

४) मा. संचालक, सर्व संबंधित संकुले व उपपरिसर, प्रस्तुत विद्यापीठ.

५) मा. प्राचार्य, न्यु मॉडेल डिग्री कॉलेज हिंगोली, प्रस्तुत विद्यापीठ.

६) सिस्टीम एक्सपर्ट, शैक्षणिक विभाग, प्रस्तुत विद्यापीठ. याना देवून कळविण्यात येते की, सदर परिपत्रक संकेतस्थळावर प्रसिध्द करण्यात यावे.

SWAMI RAMANAND TEERTH
MARATHWADA UNIVERSITY, NANDED - 431 606

(Structure and Syllabus of Two Years Multidisciplinary Degree
Program with Multiple Entry and Exit Option)

TWO YEAR MASTERS PROGRAMME IN
INTERDISCIPLINARY STUDIES

Syllabus for Affiliated College

M.A.II Year, Subject: MUSIC Syllabus
SEMESTER III & IV
Under the Faculty of
Interdisciplinary Studies

Effective from Academic year 2024 – 2025
(As per National Education Policy -2020)

National Education Policy 2020 has been announced on 29.07.2020 course Government of India. NEP 2020 proposes a new and forward-looking vision for India's Higher Education System through quality universities and colleges. Its key is in the curriculum and its practical implementation. NEP 2020 foresees more vibrant, socially engaged, cooperative communities and a happier, cohesive, cultured, productive, innovative, progressive, and prosperous nation. The introduction of Research Methodology and ethics will widen the vision and broaden the perspectives of the learners.

The curriculum must be exciting, relevant, and regularly updated to align with the latest knowledge requirements and meet specified learning outcomes. High-quality pedagogy is necessary to impart the curricular material to students successfully; pedagogical practices determine the learning experiences provided to students, thus directly influencing learning outcomes. The assessment methods must be scientific, designed to improve learning and continuously test the knowledge application.

When syllabi are developed and framed appropriately at University, it will result in the upbringing and nourishment of multidisciplinary and holistic citizens. Emphasis is on outcome-based learning. Every course has well-defined objectives and outcomes. The assessment guidelines also provide clarity and precision to the vision behind prescribing the particular course content.

The syllabus of four year undergraduate bachelor course is a reformative and constructive step in the effective implementation of National Policy on Education 2020 by the Swami Ramanand Teerth Marathwada University. It is a product of rigorous exercise undertaken by the respective Board of Studies of the University which was prepared the guidelines provided by the steering committee set up by the Government of Maharashtra. This syllabus reflects the philosophical foundation through documents on National Education Policy 2020 which was provided by the Ministry of Education of Government of India and University Grants Commission, New Delhi.

This syllabus consists of content and activities that will empower the students for inculcating 21st century skills. The highlights of syllabus offers; holistic, inter- multi-trans disciplinary approach, research component, flexibility, technology embedded teaching-

learning, value based and skill enhancement, which defines educational experience and opens up a whole new world of opportunities.

This syllabus structured on various predefined verticals that includes major subject and minor subject, generic or open electives, vocational and skill enhancement courses, ability enhancement courses, value education courses, Indian knowledge system, co-curricular courses which will be leading towards graduation and perusing their career thereafter. There are total eight semesters for four year undergraduate course where, each semester is of 22 credits and students will have to choose semester wise specific vertical carefully.

Introducing Case Studies and Field Projects has created a unique opportunity for the higher education institute to bridge the gap between the academia, industry and the community, NEP believes effective learning requires a comprehensive approach that involves an appropriate curriculum, engaging pedagogy, continuous formative assessment, and adequate student support.

We are sure that the Graduate centers of this university and its affiliated colleges will implement the course effectively and successfully, resulting in a healthy and more creative academic ambience.

The design and development of syllabus is a continuous process, therefore all these syllabi are constantly under review. It is a request to teachers and students to suggest addition and changes in the present syllabus for supporting bright future of the learners.

Professor Dr. Chandrakant Ragho Baviskar
Dean (IC), Faculty of Interdisciplinary Studies
Swami Ramanand Teerth Marathwada University
Nanded- 431 606 (Maharashtra state)

From Desk of Chairman,
Board of Studies in Fine & Performing Arts in
Inter-Disciplinary Studies

Preamble:

I, as Chairman, Board of Studies in Performing arts SRTM University Nanded, happy to state here that, Program Educational Objectives were finalized in a meeting where more than 10 members from different Institutes were attended, who were either Heads or their representatives of Music Department. The Program Educational Objectives finalized for post graduate program in Music are listed below:

Objectives:

This is a Master's degree course in Hindustani Classical vocal music with emphasis on teaching a nuanced interpretation of different ragas. The training imparted during this period is focused on developing the student's ability to critically analyze the different notions of performance practice. The student is imparted training at an advanced level with focus on the performative element as well as scholarly knowledge of Hindustani classical vocal music.

Learning outcomes:

The student attains a degree of maturity and rigour in the understanding of raga structure, presentation of the bandish, improvisational techniques and the application of all these aspects in performance practice. This course enables the student to develop a criticality in musicology in tandem with practical knowledge. After the completion of the MA.Music course, a student may find employment opportunities in schools, colleges, universities as a music teacher, and independent practitioners of classical music, performers in Radio and television media and music researchers.

Dr. Shivdas V. Shinde

Chairman,

Board of Studies in Fine & Performing Arts in Inter-Disciplinary Studies

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded.
The Ad-hoc Board of Studies in Fine and Performing Arts,

Sr. No.	Name & Address of the Ad hoc BOS Chairman & Members	Mobile / E-Mail
1	Dr. Shivdas Vitthalrao Shinde, (Chairman) Yeshwant Mahavidyalaya, Nanded	9822986003 prof.svshinde@gmail.com
2	Dr. Kirshna Anwale, Dept. Of the Music, Shri. Hawagi Swami Mahavidyalaya, Udgir – 413517. Dist. - Latur	9665132708 hsmu_udgir@rediffmail.com
3	Dr. Sanjay Sudhakar Rao Patil, (Dept. of Dramatics) Kaku College of Arts, Science & Commerce, Shivajinagar, Dist – Beed.	9422295314 sanjaypatil6832@gmail.com
4	Dr. Sampada Kulkarni, Head of the Dept. Swami Ramanand Teerth Mahavidyalaya, Parli Road – Ambajogai – 431517.	9422722453 kulkarnisampada19@gmail.com
5	Mr. R. R. Ingale, Dept. of the Music Late Sow. Kamlati Jamkar Mahila Mahavidyalaya, Parbhani - 413401	9921235665 ravidraingle38@gmail.com

Swami RamanandTeerth Marathwada University, Nanded
Members of the SYLLABUS COMMITTEE
The Ad-hoc Board of Studies in Fine and Performing Arts,

Sr No	Name of the Member	Designation	Address	Contact No.
1	Dr. Shivdas Vitthalrao Shinde	Chairman	Head, Dept. of the Music, Yeshwant Mahavidyalaya, Nanded prof.svshinde@gmail.com	9822986003
2	Dr.Ram Borgaonkar	Member	Dept. of the Music, Saraswati Sangeet Kala Mahavidyalaya, Latur ramborgaonkar@gmail.com	9890033449
3	Mr. Amol B. Jadhav	Member	Dept. of the Music, Saraswati Sangeet Kala Mahavidyalaya, Latur. amolj175.aj@gmail.com	9404756119

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded

Faculty of Interdisciplinary Studies

Credit Framework for Two Year PG Program

School of Fine and Performing Arts

M.A. SECOND YEAR, SEMESTER - III

Subject: MUSIC - VOCAL

Year &Level 2	Sem. 2	Major Subject		RM 5	OJT / FP 6	Research Project 7	Practical's 8	Credits 9	Total Credits 10
		(DSC) 3	(DSE) 4						
2	3	IMUSC501 A: भारतीय शास्त्रीय संगीत गायन- 3 (लेखी) (4 Cr) IMUSC502 A: प्राचीन भारतीय संगीताचा इतिहास गायन- 3 (लेखी) (4 Cr) IMUSC503 A: आधुनिक भारतीय संगीताचा इतिहास गायन - 3 (लेखी) (4 Cr)	IMUSE501 A, B, C: प्रादेशिक संगीत: गायन / तबला, पखवाज / कथक नृत्य- लेखी (4 Cr) OR IMUSE502 A, B, C: सुगम संगीत : गायन / तबला, पखवाज / कथक नृत्य- लेखी (4 Cr)	--	--	IMUSRP501 A, B, C: Research Project (Field Survey) (4Cr)	IMUSP501 A: भारतीय शास्त्रीय संगीत: गायन - 3 (प्रात्यक्षिक) (1 Cr) IMUSP502 A: भारतीय संगीतशास्त्र: गायन- 3 (प्रात्यक्षिक) (1Cr)	22	44
	4	IMUSC551 A: भारतीय शास्त्रीय संगीत: गायन- 4 (लेखी) (4 Cr) IMUSC552 A,B,C: भारतीय संगीत ग्रंथ परंपरा-4 गायन / तबला, पखवाज / कथक नृत्य (लेखी) (4 Cr)	IMUSE551 A, B, C: लोकसंगीत : गायन / तबला, पखवाज / कथकनृत्य 4Cr) OR IMUSE552 A, B, C: उपशास्त्रीय संगीत: गायन / तबला, पखवाज / कथकनृत्य (4Cr)	IVAPE 551 A, B, C: Publication Ethics (2 Cr)	--	IMUSRP551 A, B, C: Research Project (6Cr)	IMUSP551 A: भारतीय शास्त्रीय संगीत: गायन- 4 (प्रात्यक्षिक) (1Cr) IMUSP552 A: मंच प्रदर्शन गायन- 4 (प्रात्यक्षिक) (1Cr)	22	
Total Credits		20	08	02	--	10	4	44	44

M. A. Second Year Semester III (Level 6.0)

Teaching Scheme

	Course Code	CourseName	CreditsAssigned			TeachingScheme (Hrs/ week)	
			Theory	Practical	Total	Theory	Practical
Major	IMUSC501 A	Indian Classical Music Vocal – 3 Theory (4Cr) OR	04	--	04	04	--
	IMUSC501 B	Indian Classical Music : Tabla/Pakhawaj – 3 Theory (4Cr) OR					
	IMUSC501 C	Indian Classical Music: Kathak Nritya -3 Theory (4Cr)					
	IMUSC502 A	History of Indian Ancient Music: Vocal – 3 Theory (4Cr) OR	04	--	04	04	--
	IMUSC502 B	History of Ancient Indian Percussion: Tabla/Pakhawaj – 3 (Theory) (4Cr) OR					
	IMUSC502 C	History of Ancient Indian Nritya: Kathak Nritya – 3 Theory (4Cr)					
Elective (DSE)	IMUSC503 A	History of Modern Indian Music: Vocal – 3 Theory (4 Cr) OR	04	--	04	04	--
	IMUSC503 B	History of Modern Indian Percussion: Tabla/Pakhawaj – 3 Theory (4 Cr) OR					
	IMUSC503 C	History of Modern Indian Nritya: Kathak Nritya – 3 Theory (4 Cr)					
Elective (DSE)	IMUSE501 A,B,C OR IMUSE502 A,B,C	Regional Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr) OR Light Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)	04	--	04	04	--
Research Project	IMUSRP501 A,B,C	Research Project (Field Survey) – Vocal / Tabla, Pakhawaj / Kathak Nritya (4Cr)	--	04	04	--	04
DSC Practical	IMUSP501 A	Indian Classical Music Vocal – 3 Practical (1Cr) OR	--	01	01	--	02
	IMUSP501 B	Indian Classical Music Tabla/Pakhawaj – 3 Practical (1Cr) OR					
	IMUSP501 C	Indian Classical Music Kathak Nritya – 3 Practical (1Cr)					
DSC Practical	IMUSP502 A	Indian Musicology: Vocal – 3 Practical (1Cr) OR	--	01	01	--	02
	IMUSP502 B	Indian Musicology: Tabla/Pakhawaj – 3 Practical (1Cr)(1Cr) OR					
	IMUSP502 C	Indian Musicology: Kathak Nritya – 3 Practical (1Cr)					
Total Credits			16	06	22	16	06

M. A. Second Year Semester III (Level 6.0)

Examination Scheme

[20% Continuous Assessment (CA) and 80% End Semester Assessment (ESA)]

(For illustration we have considered a paper of 02 credits, 50 marks, need to be modified depending on credits of individual paper)

Subject (1)	Course Code (2)	CourseName (3)	Theory				Practical		Total Col (6+7) / Col (8+9) (10)
			Continuous Assessment(CA)			ESA			
			Test I (4)	Test II (5)	Avg of (T1+T2)/2 (6)	Total (7)	CA (8)	ESA (9)	
Major	IMUSC501 A	Indian Classical Music Vocal – 3 Theory (4Cr) OR	20	20	20	80	--	--	100
	IMUSC501 B	Indian Classical Music : Tabla/Pakhawaj – 3 Theory (4Cr) OR							
	IMUSC501 C	Indian Classical Music: Kathak Nritya -3 Theory (4Cr)							
	IMUSC502 A	History of Indian Ancient Music: Vocal – 3 Theory (4Cr) OR	20	20	20	80	--	--	100
	IMUSC502 B	History of Ancient Indian Percussion: Tabla/Pakhawaj – 3 (Theory) (4Cr) OR							
	IMUSC502 C	History of Ancient Indian Nritya: Kathak Nritya – 3 Theory (4Cr)							
Elective (DSE)	IMUSC503 A	History of Modern Indian Music: Vocal – 3 Theory (4 Cr) OR	20	20	20	80	--	--	100
	IMUSC503 B	History of Modern Indian Percussion: Tabla/Pakhawaj – 3 Theory (4 Cr) OR							
	IMUSC503 C	History of Modern Indian Nritya: Kathak Nritya – 3 Theory (4 Cr)							
Elective (DSE)	IMUSE501 A,B,C OR IMUSE502 A,B,C	Regional Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr) OR Light Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)	20	20	20	80	--	--	100
Research Project	IMUSRP501 A,B,C	Research Project (Field Survey) – Vocal / Tabla, Pakhawaj / Kathak Nritya (4Cr)	20	20	20	--	20	80	100
DSC Practical	IMUSP501 A	Indian Classical Music Vocal – 3 Practical (1Cr) OR	--	--	--	--	05	20	25
	IMUSP501 B	Indian Classical Music Tabla/Pakhawaj – 3 Practical (1Cr) OR							
	IMUSP501 C	Indian Classical Music Kathak Nritya – 3 Practical (1Cr)							
	IMUSP502 A	Indian Musicology: Vocal – 3 Practical (1Cr) OR	--	--	--	--	05	20	25
	IMUSP502 B	Indian Musicology: Tabla/Pakhawaj – 3 Practical (1Cr)(1Cr) OR							
	IMUSP502 C	Indian Musicology: Kathak Nritya – 3 Practical (1Cr)							

M. A. Second Year Semester III(Level 6.0)

Assessment Scheme

Course Code (2)	CourseName (3)	Theory				Practical		Total [Col (6+7) / Col (8+9)] (10)
		CA			ESA (7)	CA (assignm ent) (8)	ESA (viva) (9)	
		Test I (4)	Test II (5)	Avg of (T1+T2)/2 (6)				
IMUSC501 A IMUSC501 B IMUSC501 C	Indian Classical Music Vocal – 3 Theory (4Cr) OR Indian Classical Music : Tabla/Pakhawaj – 3 Theory (4Cr) OR Indian Classical Music: Kathak Nritya -3 Theory (4Cr)	20	20	20	80	10	15	100+25= 125
IMUSC502 A IMUSC502 B IMUSC502 C	History of Indian Ancient Music: Vocal – 3 Theory (4Cr) OR History of Ancient Indian Percussion: Tabla/Pakhawaj – 3 (Theory) (4Cr) OR History of Ancient Indian Nritya: Kathak Nritya – 3 Theory (4Cr)	20	20	20	80	10	15	100+25= 125
IMUSC503 A IMUSC503 B IMUSC503 C	History of Modern Indian Music: Vocal – 3 Theory (4 Cr) OR History of Modern Indian Percussion: Tabla/Pakhawaj – 3 Theory (4 Cr) OR History of Modern Indian Nritya: Kathak Nritya – 3 Theory (4 Cr)	20	20	20	80	10	15	100+25= 125
IMUSE501 A,B,C	Regional Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4Cr)	15	15	15	60	10	15	75+25= 100
IMUSE502 A,B,C	Light Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)	15	15	15	60	10	15	75+25= 100
IMUSRP501 A,B,C	Research Project (Field Survey) – Vocal / Tabla, Pakhawaj / Kathak Nritya (4Cr)	15	15	20	60	---	---	75

M. A. Second Year Semester IV (Level 6.0)

Teaching Scheme

	Course Code	Course Name	Credits Assigned			Teaching Scheme (Hrs./ week)	
			Theory	Practical	Total	Theory	Practical
Major	IMUSC551 A IMUSC551 B IMUSC551 C	Indian Classical Music Vocal – 4 Theory (4Cr) OR Indian Classical Music : Tabla/Pakhawaj – 4 Theory (4Cr) OR Indian Classical Music: Kathak Nritya -4 Theory (4Cr)	04	--	04	04	--
	IMUSC552 A,B,C	Book Tredition In Indian Music: Vocal/Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya (Theory) (4 Cr)	04	--	04	04	--
Elective (DSE)	IMUSE551 A,B,C OR IMUSE552 A,B,C	FolkMusic: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4Cr) OR Semi Classical Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)	04	--	04	04	--
DSC Practical	IMUSP551 A IMUSP551 B IMUSP551 C	Indian Classical Music Vocal – 4 Practical (1Cr) OR Indian Classical Music : Tabla/Pakhawaj – 4 Practical (1Cr) OR Indian Classical Music: Kathak Nritya -4 Practical (1Cr)	--	01	01	--	02
	IMUSP552 A IMUSP552 B IMUSP552 C	Stage Performance: Vocal – 4 Practical (1Cr) OR Stage Performance: Tabla/Pakhawaj – 4 Practical (1Cr) OR Stage Performance: Kthak Nritya – 4 Practical (1Cr)	--	01	01	--	02
Publication Ethics	IVAPE551 A,B,C	Publication Ethics: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya (2 Cr)	02	--	02	02	
Research Project	IMUSR551 A,B,C	Research Project: Vocal/Tabala,Pakhawaj/Kathak Nritya(6 Cr)	06	--	06	--	--
Total Credits			20	02	22	14	04

M. A. Second Year Semester IV (Level 6.0)

Examination Scheme

[20% Continuous Assessment (CA) and 80% End Semester Assessment (ESA)]

(For illustration we have considered a paper of 02 credits, 50 marks, need to be modified depending on credits of individual paper)

Subject (1)	Course Code (2)	CourseName (3)	Theory				Practical		Total Col (6+7) / Col (8+9) (10)
			Continuous Assessment(CA)			ESA			
			Test I (4)	Test II (5)	Avg of (T1+T2) /2 (6)	Total (7)	CA (8)	ESA (9)	
Major	IMUSC551 A IMUSC551 B IMUSC551 C	Indian Classical Music Vocal – 4 Theory (4Cr) OR Indian Classical Music : Tabla/Pakhawaj – 4 Theory (4Cr) OR Indian Classical Music: Kathak Nritya -4 Theory (4Cr)	20	20	20	80	--	--	100
	IMUSC552 A,B,C	Book Tredition In Indian Music: Vocal/Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya (Theory) (4 Cr)	20	20	20	80	--	--	100
Elective (DSE)	IMUSE551 A,B,C OR IMUSE552 A,B,C	FolkMusic: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4Cr) OR Semi Classical Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)	20	20	20	80	--	--	100
DSC Practical	IMUSP551 A IMUSP551 B IMUSP551 C	Indian Classical Music Vocal – 4 Practical (1Cr) OR Indian Classical Music : Tabla/Pakhawaj – 4 Practical (1Cr) OR Indian Classical Music: Kathak Nritya -4 Practical (1Cr)	--	--	--	--	05	20	25
	IMUSP552 A IMUSP552 B IMUSP552 C	Stage Performance: Vocal – 4 Practical (1Cr) OR Stage Performance: Tabla/Pakhawaj – 4 Practical (1Cr) OR Stage Performance: Kthak Nritya – 4 Practical (1Cr)	--	--	--	--	05	20	25
Publication Ethics	IVAPE551 A,B,C	Publication Ethics: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya (2 Cr)	10	10	10	40	--	--	50
Research Project	IMUSR551 A,B,C	Research Project: Vocal/Tabala,Pakhawaj/Kathak Nritya(6 Cr)				150			150

M. A. Second Year Semester IV (Level 6.0)

Assessment Scheme

Subject (1)	Course Code (2)	Course Name (3)	Theory				Practical		Total [Col (6+7) / Col (8+9)] (10)
			CA			ESA (7)			
			Test I (4)	Test II (5)	Avg of (T1+T2) /2 (6)				
Major	IMUSC551 A IMUSC551 B IMUSC551 C	Indian Classical Music Vocal – 4 Theory (4Cr) OR Indian Classical Music : Tabla/Pakhawaj – 4 Theory (4Cr) OR Indian Classical Music: Kathak Nritya -4 Theory (4Cr)	20	20	20	80	10	15	100+25= 125
	IMUSC552 A,B,C	Book Tredition In Indian Music: Vocal/Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya (Theory) (4 Cr)	20	20	20	80	10	15	100+25= 125
Elective (DSE)	IMUSE551 A,B,C OR IMUSE552 A,B,C	FolkMusic: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4Cr) OR Semi Classical Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)	20	20	20	80	10	15	100+25= 125
DSC Practical	IMUSP551 A IMUSP551 B IMUSP551 C	Indian Classical Music Vocal – 4 Practical (1Cr) OR Indian Classical Music : Tabla/Pakhawaj – 4 Practical (1Cr) OR Indian Classical Music: Kathak Nritya -4 Practical (1Cr)	15	15	15	60	10	15	75+25= 100
	IMUSP552 A IMUSP552 B IMUSP552 C	Stage Performance: Vocal – 4 Practical (1Cr) OR Stage Performance: Tabla/Pakhawaj – 4 Practical (1Cr) OR Stage Performance: Kthak Nritya – 4 Practical (1Cr)							
Publication Ethics	IVAPE551 A,B,C	Publication Ethics: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya (2 Cr)	10	10	10	40	--	--	50
Research Project	IMUSR551 A,B,C	Research Project: Vocal/Tabala,Pakhawaj/Kathak Nritya(6 Cr)				150			150

M.A.II Year, Semester – III (Major Theory Paper - Vocal)

IMUSC501A: भारतीय शास्त्रीय संगीत: गायन – 3 (लेखी) (4 Cr)

IMUSC501 A: Indian Classical Music: Vocal – 3 (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic history of classical music.

Course objectives:

1. To teach Badekhyal, Chotekhaya Bandish Notation
2. To teach gayaki of Khyal, Layakari & Comparative Study of Similar Matra's Tal

Course outcomes:

1. Ability to know how the music of Madhyugin Geet time was.
2. Ability to know that types of instruments and forms of music were used at that time. Also It will study the similarities between the music of that time and the music of today.

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. required to cover the contents
1.0		लेखी	
	1.1	अभ्यासक्रमातील बडेख्यालासाठी असलेल्या रागांची शास्त्रीय माहिती व त्यातील बंदिशी स्वरलीपीबद्ध करण्याचा सराव	20 Hrs
	1.2	अभ्यासक्रमातील छोटख्यालासाठी असलेल्या रागांची शास्त्रीय माहिती व त्यातील बंदिशी स्वरलीपीबद्ध करण्याचा सराव	
	1.3	अभ्यासक्रमातील सर्व रागांचा तुलनात्मक अभ्यास	
	1.4	आपल्या अभ्यासक्रमातील रागांच्या बंदिशीला निगडीत असलेल्या तालांची शास्त्रीय माहिती व ते ताल हातावर टाळी देऊन म्हणता येणे आवश्यक	
2.0		लेखी	
	2.1	समान मात्रा असणा-या तालांचे तुलनात्मक अध्ययन	15 Hrs
	2.2	आपल्या अभ्यासक्रमातील तालांची एकपट, दुप्पट, तिप्पट, चौपट या पटिसह आड, बिआड, कुआड या लयकारी करता येणे आवश्यक आहे	
	2.3	पं. विष्णु नारायण भातखंडे यांच्या स्वरलीपीमध्ये रागांच्या बंदिशी व ताल लिहण्याचा अभ्यास	
	2.4	पं. विष्णु दिगंबर पलुस्कर यांच्या स्वरलीपीमध्ये रागांच्या बंदिशी व ताल लिहण्याचा अभ्यास	
3.0		लेखी	
	3.1	धृपद / धमार उत्पत्ती आणि विकास व स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	15 Hrs
	3.2	तराणा उत्पत्ती आणि विकास व स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	3.3	दादरा उत्पत्ती आणि विकास व स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	3.4	होरी / कजरी उत्पत्ती आणि विकास व स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
4.0		ताल ज्ञान (आड, बिआड, कुआड)	
	4.1	शुलफाक्ता स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	10 Hrs
	4.2	रुद्रताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.3	खेमटा स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.4	यावर्षी असलेल्या व मागील वर्षी अभ्यासलेल्या समान मात्रा असलेल्या तालांचा तुलनात्मक अभ्यास	
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Major Theory Paper- Vocal)

IMUSC502 A: प्राचीन भारतीय संगीताचा इतिहास: गायन – 3 (लेखी) (4 Cr)

IMUSC502 A: History of Indian Ancient Music: Vocal – 3 (Theory) (4 Cr)

Coursepre-requisite:

1. Student should have good sence of writing notations of various forms.
2. Should know basic structure of classical music.

Courseobjectives:

1. To teach writings skills of bandish and talas.
2. To impart advanced training/talim in raga chalan, swarocchar and gayaki of the prescribed ragas and to teach basic fundamental of the composition.

Courseoutcomes:

1. Ability to sing the prescribed ragas with a subtle understanding of the raga.
2. Ability to write bandish and tal notation

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		प्राचीन श्रुती स्वर विभाजन व गीतप्रकार	
	1.1	भरताची सारणा चतुष्टीश्रुती स्वर विभाजन	15 Hrs
	1.2	पं. शार्ङ्गदेव यांचे श्रुती स्वर विभाजन	
	1.3	प्राचीन ध्रुवा गायन, जातीगायन	
	1.4	प्राचीन गीती गायन, प्रबंध गायन	
2.0		थाट सिध्दांत	
	2.1	उत्तर हिंदुस्थानी व दक्षिण हिंदुस्थानी (कर्नाटकी) थाट पध्दती	15 Hrs
	2.2	पं. शार्ङ्गदेव यांची दशविध राग वर्गीकरण पध्दती	
	2.3	पं. व्यंकटमखी यांचे 72 थाट वर्गीकरण पध्दती	
	2.4	पं. वि. ना. भातखंडे यांची दशथाट वर्गीकरण पध्दती	
3.0		भारतीय संगीत परंपरा	
	3.1	हवेली संगीत	15 Hrs
	3.2	रविंद्र संगीत	
	3.3	शीख गुरुबानी संगीत	
	3.4	वारकरी संगीत परंपरा	
4.0		ताल ज्ञान	
	4.1	गणेश ताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	15 Hrs
	4.2	विष्णु ताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.3	लक्ष्मीताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.4	ब्रम्हताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Major Theory Paper- Vocal)

IMUSC503 A: आधुनिक भारतीय संगीताचा इतिहास: गायन– 3 (लेखी) (4 Cr)

IMUSC503 A: History of Modern Indian Music: Vocal – 3 (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic history of classical music.

Course objectives:

3. To teach Badekhyal, Chotekhyal Bandish Notation
4. To teach how the singing styles of Defferant Gharanas.

Course outcomes:

1. Biographies of various musicians will tell us how they got their musical education, the Hardships they had to endure.
2. Ability to know that types of instruments and forms of music were used at that time. Also It Will study the similarities between the music of that time and the music of today.

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	UnitNo.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		ख्याल गायनातील घराणे	
	1.1	गवाल्हेर, आग्रा,	
	1.2	जयपूर, किराणा,	
	1.3	रामपूर, भेंडीबाजार, मेवाती, पतियाळा	
	1.4	इंदौर व इतर घराणे	15 Hrs
2.0		लेखी	
	2.1	पाश्चात्य संगीत पद्धती	
	2.2	रागांचा रस, भाव व ऋतु यांचा परस्परसंबंध	
	2.3	स्वरांची आंदोलने आणि तारेची लांबी गणिताने काढण्याची पद्धती	
	2.4	गायन, वादन व नृत्य यांचा परस्पर अंतःसंबंध	15 Hrs
3.0		निबंध	
	3.1	संगीताच्या वर्तमान समस्या, आव्हाने, व उपाय	
	3.2	भारतीय शास्त्रीय संगीत काल, आज आणि उद्या	
	3.3	संगीत आणि विज्ञान	
	3.4	संगीत राग, रस आणि सौंदर्य	15 Hrs
4.0		चरित्र	
	4.1	गानसरस्वती किशोरी आमोनकर	
	4.2	भारतरत्न पं. भिमसेन जोशी	
	4.3	पद्मविभूषण पं. जसराज	
	4.4	पद्मविभूषण उ. राशीद खॉ	15 Hrs
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Elective (DSE) Theory Paper- Vocal)

IMUSE501 A, B, C: प्रादेशिक संगीत : गायन/तबला,पखवाज/कथक नृत्य–(लेखी) (4 Cr)

IMUSE501 A, B, C: Regional Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)

Coursepre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of Regional music.

Course Objectives:

1. To study the technical terms of musicology. To learn about the various systems of raga classification and Classification of instruments.
2. To study the contribution of musician scholars and thereby understand their role in the development of Hindustani Regional music. Also to learn about the various forms of Indian Regional music.

Learning Outcomes:

1. Ability to articulate and deliberate on the musicological terms.
2. Acquire a research based approach towards the study of music theory

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		प्रादेशिक संगीत	
	1.1	संकल्पना	
	1.2	व्याप्ती	
	1.3	लक्षणे	
	1.4	महत्व	15 Hrs
2.0		प्रादेशिक गीतप्राकर	
	2.1	पोवाडा, लावणी, वासुदेव, पांगुळ	
	2.2	वाघ्या – मुरळी, अभंग, कोळीगीत	
	2.3	जागरण – गोंधळ, भालेरीगीत (शेतकरी गीत), भारुड	
	2.4	ओवी, पाळणागीत– अंगाईगीत	15 Hrs
3.0		प्रादेशिक संगीतात उपयोगी होणारे वाद्ये	
	3.1	घन वाद्ये	
	3.2	अवनध्द वाद्ये	
	3.3	सुषिर वाद्ये	
	3.4	तंतू वाद्ये	15 Hrs
4.0		प्रादेशिक संगीत आणि शास्त्रीय संगीत	
	4.1	प्रादेशिकसंगीतावरील शास्त्रीय संगीताचा प्रभाव	
	4.2	प्रादेशिक संगीताची वैशिष्ट्ये	
	4.3	प्रादेशिक संगीत व शास्त्रीय संगीत यातील फरक	
	4.4	प्रादेशिक संगीतातील भाषा, काव्य व वर्णणे	15 Hrs
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (OR Paper - Elective (DSE) Theory Paper- Vocal)

IMUSE502 A, B, C: सुगम संगीत: गायन/ तबला, पखवाज/ कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)
IMUSE502 A,B,C: Light Music: Vocal/ Tabla,Pakhawaj/ Kathak Nritya–(Theory) (4 Cr)

Coursepre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of Light music.

Courseobjectives:

1. To teach what is applied music and its significance.
2. Teaching how music is used in everyday life.

Courseoutcomes:

1. It helps to understand the place of music and its involvement in life.
2. It will help to understand the employment opportunities in the music sector.

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	UnitNo.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		सुगम संगीत	
	1.1	संकल्पना	
	1.2	व्याप्ती	
	1.3	महत्व	
	1.4	वैशिष्ट्ये	15 Hrs
2.0		गीतप्रकार	
	2.1	भावगीत	
	2.2	भक्तीगीत	
	2.3	गझल	
	2.4	चित्रपटगीत	15 Hrs
3.0		कलाकार	
	3.1	भारतरत्न लता मंगेशकर	
	3.2	पद्मविभूषण आशा भोसले	
	3.3	पद्मश्री सुरेश वाडकर	
	3.4	मोहम्मद रफी	15 Hrs
4.0		निबंध	
	4.1	सुगम संगीतातील गीतप्रकार	
	4.2	शास्त्रीय संगीत व सुगम संगीत	
	4.3	लोकसंगीत व सुगम संगीत	
	4.4	शास्त्रीय संगीताचा सुगम संगीतावर प्रभाव	15 Hrs
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Research Project (Field Survey))

IDMUSRP501 A, B, C: संशोधन प्रकल्प (क्षेत्र सर्वेक्षण): गायन / तबला, पखवाज/कथकनृत्य (4Cr)

IDMUSRP501 A, B, C: Research Project (Field Survey) – Vocal / Tabla, Pakhawaj / Kathak Nritya (4Cr)

Coursepre-requisite:

1. The students who passed M.A. with Music as one of the optional subjects with 24 Credits are eligible to take admission for PG course in Music

Course objectives:

1. To learn and practice the literature survey aspects of projects and prepare the scope and goals for the proposed project.
2. To learn, practice and improve the research presentation skills and with latest tools

Course outcomes:

1. Develop the ability to apply the methods while working on a research project work
2. Develop an appropriate framework for research studies

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

- आपल्या अभ्यासक्रमातील, अथवा विषयाशी संबंधित एका विषयावर क्षेत्र सर्वेक्षण करून संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प लेखन करणे.

LABORATORY COURSE WORK / PRACTICAL
SEMESTER-III

M.A.II Year, Semester – III (Practical (DSC), Practical Paper - Vocal)

IMUSP501 A: भारतीय शास्त्रीय संगीत : गायन – 3 प्रात्यक्षिक (1 Cr)

IMUSP501 A: Indian Classical Music: Vocal – 3 Practical (1 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of classical music.

Course objectives:

1. To impart advanced training/talim in raga chalan, swarocchar and gayaki of the Prescribed ragas.
2. To teach several bandishes or compositions in the same raga so as to explore the multi-Faceted Personality of the Raga.

Course outcomes:

1. Ability to sing the prescribed ragas with a subtle understanding of the raga.
2. Ability to sing vilambit and drut compositions in the prescribed raga and elaborate the Raga with the Various stages of improvisation such as vistar, bol alapa, behelawa, bol Bant, bol tana and tana.

Credits: - 1

Total Marks: - 25
(CA: - 5 & ESA: - 20)

Periods: - 48

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		विस्तृत अध्ययनाचे राग बडेख्याल व विस्तार	
	1.1	राग आभोगी कानडा	
	1.2	राग कोमल ऋषभ आसावरी	
	1.3	राग बिलासखानी तोडी	
	1.4	राग जोग	12 Hrs
2		छोटेख्यालाचे राग	
	2.1	राग भटिहार (भटियार)	
	2.2	राग झिंझोटी	
	2.3	राग जैतकल्याण	
	2.4	राग रागेश्री	12 Hrs
3		गीत प्रकार	
	3.1	धमार	
	3.2	धृपद	
	3.3	त्रिवट	
	3.4	चतरंग	12 Hrs
4		उपशास्त्रीय गीत प्रकार	
	4.1	दादरा	
	4.2	ढुमरी	
	4.3	तराणा	
	4.4	होरी	12 Hrs
Total			48 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Practical (DSC), Practical Paper - Vocal)

IMUSP502 A: भारतीय संगीतशास्त्र : गायन – 3 प्रात्यक्षिक (1Cr)

IMUSP502 A: Indian Musicology: Vocal – 3 Practical(1Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of classical music.

Course objectives:

1. To impart advanced training/talim in raga chalan, swarocchar and gayaki of the Prescribed ragas.
2. To teach several bandishes or compositions in the same raga so as to explore the multi-Faceted personality of the Raga.

Course outcomes:

1. Ability to sing the prescribed ragas with a subtle understanding of the raga.
2. Ability to sing vilambit and drut compositions in the prescribed raga and elaborate the Raga with the various stages of improvisation such as vistar, bol alapa, behelawa, bol Bant, bol tana and tana.

Credits: - 1

**Total Marks: - 25
(CA: - 5 & ESA: - 20)**

Periods: - 48

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		विस्तृत अध्ययनाचे राग बडेख्याल व विस्तार	
	1.1	राग दरबारी कानडा	12 Hrs
	1.2	राग मारु बिहाग	
	1.3	राग जयजयवंती	
	1.4	राग मधुवंती	
2		छोटेख्यालाचे राग व विस्तार	
	2.1	राग पटदिप	12 Hrs
	2.2	राग भैरव बहार	
	2.3	राग मेघ मल्हार	
	2.4	राग श्री	
3		गीत प्रकार	
	3.1	धमार	12 Hrs
	3.2	धृपद	
	3.3	त्रिवट	
	3.4	चतरंग	
4		सुगम गीत प्रकार	
	4.1	अभंग	12 Hrs
	4.2	भक्तीगीत	
	4.3	भावगीत	
	4.4	गज़ल	
Total			48 Hrs

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded

Faculty of Interdisciplinary Studies

Credit Framework for Two Year PG Program

School of Fine and Performing Arts

M.A. Second Year, Semester III

Subject : MUSIC OR Paper TABLA/ PAKHAWAJ

Year &Level 2	Sem. 2	Major Subject		RM 5	OJT / FP 6	Research Project 7	Practical's 8	Credits 9	Total Credits 10
		(DSC) 3	(DSE) 4						
2	3	IMUSC501 B: भारतीय शास्त्रीय संगीत तबला / पखवाज – 3 (लेखी) (4 Cr) IMUSC502 B: प्राचीन भारतीय तालवाद्याचा इतिहास तबला / पखवाज – 3 (लेखी) (4 Cr) IMUSC503 B: आधुनिक भारतीय ताल व तालवाद्याचा इतिहास – तबला / पखवाज – 3 (लेखी) (4 Cr)	IMUSE501 A, B, C: प्रादेशिक संगीत: गायन / तबला, पखवाज / कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr) OR IMUSE502 A, B, C: सुगम संगीत : गायन / तबला, पखवाज / कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)	--	--	IMUSRP501 A, B, C: Research Project (Field Survey) (4Cr)	IMUSP501 B : भारतीय शास्त्रीय संगीत तबला / पखवाज – 3 (प्रात्यक्षिक) (1 Cr) IMUSP502 B : भारतीय संगीतशास्त्र तबला / पखवाज – 3 (प्रात्यक्षिक) (1 Cr)	22	44
	4	IMUSC551 B: भारतीय शास्त्रीय संगीत तबला / पखवाज – 4 (लेखी) (4 Cr) IMUSC552 B: भारतीय संगीत ग्रंथ परंपरा: तबला / पखवाज – 4 (लेखी) (4 Cr)	IMUSE551 A, B, C: लोकसंगीत : गायन / तबला, पखवाज / कथकनृत्य (लेखी) (4Cr) OR IMUSE552 A, B, C: उपशास्त्रीय संगीत: गायन / तबला, पखवाज / कथकनृत्य (लेखी) (4Cr)	IVAPE 551 A, B, C Publication Ethics (2 Cr)	--	IMUSRP551: A, B, C Research Project (6Cr)	IMUSP551 B: भारतीय शास्त्रीय संगीत तबला / पखवाज – 4 (प्रात्यक्षिक) (1 Cr) IMUSP552 B: मंच प्रदर्शन तबला / पखवाज – 4 (प्रात्यक्षिक) (1 Cr)	22	
Total Credits		20	08	02	--	10	4	44	44

M.A.II Year, Semester – III (Major Theory Paper –Tabala, Pakhawaj)

IMUSC501 B: भारतीय शास्त्रीय संगीत: तबला/ पखवाज – 3 (लेखी) (4 Cr)

IMUSC501 B: Indian Classical Music: Tabla/Pakhawaj – 3 (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic history of Indian classical music.

Course objectives:

1. To teach Uthan, Peshkar, Kayda, Chakradar etc. Notation
2. To teach Various Talas & Their Vistar

Course outcomes:

1. Ability to know how the music of Madhyugin Tal time was.
2. Ability to know that types of instruments and forms of music were used at that time. Also It will study the similarities between the music of that time and the music of today.

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. required to cover the contents
1.0		विस्तृत अध्ययनाचे ताल व विस्तार	
	1.1	ताल पंचम सवारी	15 Hrs
	1.2	ताल धमार	
	1.3	ताल रूपक	
	1.4	ताल तेवरा	
2.0		सामान्य अध्ययनाचे ताल व विस्तार	
	2.1	ताल सुलताल	15 Hrs
	2.2	ताल मत्तताल	
	2.3	ताल रुद्रताल	
	2.4	ताल चौताल	
3.0		सामान्य अध्ययनाचे ताल	
	3.1	ताल केरवा	15 Hrs
	3.2	ताल दादरा	
	3.3	ताल दिपचंदी	
	3.4	ताल अर्ध्या तिनताल	
4.0		ताल ज्ञान व लयकारी	
	4.1	शुलफाक्ता स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	15 Hrs
	4.2	रुद्रताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.3	खेमटा स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.4	यावर्षी असलेल्या व मागील वर्षी अभ्यासलेल्या समान मात्रा असलेल्या तालांचा तुलनात्मक अभ्यास	
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Major Theory Paper –Tabala, Pakhawaj)

IMUSC502 B: प्राचीन भारतीय तालवाद्याचा इतिहास: तबला/ पखवाज– 3 (लेखी) (4 Cr)

IMUSC502 B: History of Ancient Indian Percussion: Tabla/Pakhawaj – 3 (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of writing notations of various forms.
2. Should know basic structure of classical music.

Course objectives:

1. To teach writings skills of bandish and talas.
2. To impart advanced training/talim in Tal chalan, Padhant and Vadan of the prescribed Talas and to teach basic fundamental of the composition.

Course outcomes:

1. Ability to sing the prescribed Talas with a subtle understanding of the Tal.
2. Ability to write Tal bandish and notation.

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		लेखी	
	1.1	तबला या वाद्याची सचित्र माहिती	15 Hrs
	1.2	पखवाज या वाद्याची सचित्र माहिती	
	1.3	पखवाज या वाद्यावर उजव्या हाताने वाजविले जाणारे वर्ण (बोल)	
	1.4	पखवाज या वाद्यावर डाव्या हाताने वाजविले जाणारे वर्ण (बोल)	
2.0		लेखी	
	2.1	उत्तर हिंदुस्थानी व दक्षिण हिंदुस्थानी (कर्नाटकी) ताल पद्धती	15 Hrs
	2.2	ताल वादकांचे गुण दोष	
	2.3	तबला (चाटी) या वाद्यावर उजव्या हाताने वाजविले जाणारे वर्ण (बोल)	
	2.4	तबला (डग्गा) या वाद्यावर डाव्या हाताने वाजविले जाणारे वर्ण (बोल)	
3.0		भारतीय संगीत परंपरा	
	3.1	हवेली संगीतामध्ये तबला आणि पखवाजाचा उपयोग	15 Hrs
	3.2	रविंद्र संगीतामध्ये तबला आणि पखवाजाचा उपयोग	
	3.3	शीख गुरुबानी संगीतामध्ये तबला आणि पखवाजाचा उपयोग	
	3.4	वारकरी संगीत परंपरेमध्ये तबला आणि पखवाजाचा उपयोग	
4.0		ताल व लयकारी	
	4.1	गणेश ताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	15 Hrs
	4.2	विष्णु ताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.3	लक्ष्मी ताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.4	ब्रम्हताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Major Theory Paper –Tabala, Pakhawaj)

IMUSC503 B: आधुनिक भारतीय तालवाद्याचा इतिहास: तबला/ पखवाज– 3 (लेखी) (4 Cr)
IMUSC503 B: History of Modern Indian Percussion: Tabla, Pakhawaj – 3 (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal.
2. Should know basic history of classical music.

Course objectives:

1. To teach history of music of the Modern period.
2. To teach Talas & Their Gharanas

Course outcomes:

1. Biographies of various musicians will tell us how they got their musical education, the hardships they had To endure.
2. Ability to know that types of instruments and forms of music were used at that time. Also it will study the similarities between the music of that time and the music of today.

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		तबला वादनातील घराणे	
	1.1	बनारस	15 Hrs
	1.2	दिल्ली	
	1.3	फरुखाबाद	
	1.4	पंजाब	
2.0		लेखी	
	2.1	पाश्चात्य संगीतातील ताल पद्धती	15 Hrs
	2.2	तालाचा रस, भाव व ऋतु यांचा परस्परसंबंध	
	2.3	वाद्यांच्या निर्मितीचा सिध्दांत	
	2.4	गायन, सुरवादन, नृत्य व ताल यांचा परस्पर संबंध	
3.0		निबंध	
	3.1	संगीताच्या वर्तमान समस्या, आव्हाने, व उपाय	15 Hrs
	3.2	भारतीय शास्त्रीय संगीत काल, आज आणि उद्या	
	3.3	संगीत आणि विज्ञान	
	3.4	संगीत ताल, रस आणि सौंदर्य	
4.0		चरित्र	
	4.1	पं. शारदा सहायजी	15 Hrs
	4.2	पं. कंठे महाराज	
	4.3	उ. अहमदजान थिरकवा	
	4.4	स्वामी पागलदास	
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Elective (DSE) Theory Paper –Tabala, Pakhawaj)

IMUSE501 A, B, C: प्रादेशिक संगीत : गायन/ तबला, पखवाज/ कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)
IMUSE501 A, B, C: Regional Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya–(Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of Regional music.

Course Objectives:

1. To study the technical terms of musicology. To learn about the various systems of raga classification and Classification of instruments.
2. To study the contribution of musician scholars and thereby understand their role in the development of Hindustani Regional music. Also To learn about the various forms of Indian Regional Music.

Learning Outcomes:

1. Ability to articulate and deliberate on the musicological terms. Acquire a research based approach towards The study of music theory
2. Biographies of various musicians will tell us how they got their musical education, the hardships they had To endure.

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		प्रादेशिक संगीत	
	1.1	संकल्पना	
	1.2	व्याप्ती	
	1.3	लक्षणे	
	1.4	महत्व	15 Hrs
2.0		गीत प्रकार	
	2.1	पोवाडा, लावणी, वासुदेव, पांगुळ	
	2.2	वाघ्या – मुरळी, अभंग, कोळीगीत	
	2.3	जागरण – गोंधळ, भालेरीगीत (शेतकरी गीत), भारूड	
	2.4	ओवी, पाळणागीत– अंगाईगीत	15 Hrs
3.0		प्रादेशिक संगीतात उपयोगी होणारे वाद्ये	
	3.1	घन वाद्ये	
	3.2	अवनध्द वाद्ये	
	3.3	सुषिर वाद्ये	
	3.4	तंतू वाद्ये	15 Hrs
4.0		प्रादेशिक संगीत आणि शास्त्रीय संगीत	
	4.1	प्रादेशिक संगीतावरील शास्त्रीय संगीताचा प्रभाव	
	4.2	प्रादेशिक संगीताचे वैशिष्ट्ये	
	4.3	प्रादेशिक संगीत व शास्त्रीय संगीत यातील फरक	
	4.4	प्रादेशिक संगीतातील भाषा, काव्य व वर्णणे	15 Hrs
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (OR Paper Elective (DSE) Theory Paper –Tabala, Pakhawaj)

IMUSE502 A, B, C: सुगम संगीत: गायन/ तबला, पखवाज/ कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)

IMUSE502 A, B, C: Light Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of Light music.

Course objectives:

1. To teach what is applied music and its significance.
2. Teaching how music is used in everyday life.

Course outcomes:

1. It helps to understand the place of music and its involvement in life.
2. It will help to understand the employment opportunities in the music sector.

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

Module No.	UnitNo.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		सुगम संगीत	
	1.1	संकल्पना	15 Hrs
	1.2	व्याप्ती	
	1.3	महत्व	
	1.4	वैशिष्ट्ये	
2.0		गीतप्रकार	
	2.1	भावगीत	15 Hrs
	2.2	भक्तीगीत	
	2.3	गझल	
	2.4	चित्रपटगीत	
3.0		कलाकार	
	3.1	भारतरत्न लता मंगेशकर	15 Hrs
	3.2	पद्मविभूषण आशा भोसले	
	3.3	पद्मश्री सुरेश वाडकर	
	3.4	मोहम्मद रफी	
4.0		निबंध	
	4.1	सुगम संगीतातील गीतप्रकार	15 Hrs
	4.2	शास्त्रीय संगीत व सुगम संगीत	
	4.3	लोकसंगीत व सुगम संगीत	
	4.4	शास्त्रीय संगीताचा सुगम संगीतावर प्रभाव	
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Research Project (Field Survey))

IDMUSRP501 A, B, C: संशोधन प्रकल्प (क्षेत्र सर्वेक्षण): गायन / तबला, पखवाज/कथकनृत्य (4Cr)

IDMUSRP501 A, B, C: Research Project (Field Survey) – Vocal / Tabla, Pakhawaj / Kathak Nritya (4Cr)

Coursepre-requisite:

1. The students who passed M.A. with Music as one of the optional subjects with 24 Credits are eligible to take admission for PG course in Music

Course objectives:

1. To learn and practice the literature survey aspects of projects and prepare the scope and goals for the proposed project.
2. To learn, practice and improve the research presentation skills and with latest tools

Course outcomes:

1. Develop the ability to apply the methods while working on a research project work
2. Develop an appropriate framework for research studies

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

- आपल्या अभ्यासक्रमातील, अथवा विषयाशी संबंधित एका विषयावर क्षेत्र सर्वेक्षण करून संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प लेखन करणे.

LABORATORY COURSE WORK / PRACTICAL

SEMESTER-III

M.A.II Year, Semester – III (Practical Paper –Tabala, Pakhawaj)

IMUSP501 B: भारतीय शास्त्रीय संगीत : तबला/पखवाज– 3 प्रात्यक्षिक (1Cr)

IMUSP501 B: Indian Classical Music: Tabla/Pakhawaj – 3 Practical (1Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of classical music.

Course objectives:

1. To impart advanced training/talim in Tal chalan, Padhant and Vadan of the Prescribed Talas.
2. To teach several bandishes or compositions in the same Tal so as to explore the multi- Faceted Personality of the Tala.

Course outcomes:

1. Ability to play the prescribed ragas with a subtle understanding of the Tal.
2. Ability to Play vilambit and drut compositions in the prescribed Tal and elaborate the Tal with The various stages of improvisation such as vistar, Uthan, Padhant, Peshkar, Kayda, Chakradar, Paran, and Tihayi.

Credits: - 1

Total Marks: - 25
(CA: - 5 & ESA: - 20)

Periods: - 48

ModuleNo.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		विस्तृत अध्ययनाचे ताल व विस्तार	
	1.1	तिनताल	12 Hrs
	1.2	आदिताल	
	1.3	एकताल	
	1.4	चौताल	
2		सामान्य अध्ययनाचे ताल व विस्तार	
	2.1	झपताल	12 Hrs
	2.2	रूपक	
	2.3	सुलताल	
	2.4	तेवरा	
3		ताल प्रकार	
	3.1	धमार	12 Hrs
	3.2	टप्पा	
	3.3	धुमाळी	
	3.4	झुमरा	
4		खालील तालांचा लग्गी विस्तार	
	4.1	दादरा	12 Hrs
	4.2	केरवा	
	4.3	अतिदृत्त तिनताल व त्याचे प्रकार	
	4.4	रूपक तालामध्ये लग्गी – लडी	
Total			48 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Practical Paper –Tabala, Pakhawaj)

IMUSP502 B: भारतीय संगीतशास्त्र : तबला/ पखवाज– 3 प्रात्यक्षिक (1Cr)

IMUSP502B: Indian Musicology: Tabla/ Pakhawaj – 3 Practical (1Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of classical music.

Course objectives:

1. To impart advanced training/talim in Tal chalan, Padhant and Vadan of the Prescribed Talas.
2. To teach several bandishes or compositions in the same Tal so as to explore the multi- Faceted Personality of the Tala.

Course outcomes:

1. Ability to play the prescribed ragas with a subtle understanding of the Tal.
2. Ability to Play vilambit and drut compositions in the prescribed Tal and elaborate the Tal with The various stages of improvisation such as vistar, Uthan, Padhant, Peshkar, Kayda, Chakradar, Paran, and Tihayi.

Credits: - 1

**Total Marks: - 25
(CA: - 5 & ESA: - 20)**

Periods: - 48

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		विस्तृत अध्ययनाचे ताल	
	1.1	ताल पंचम सवारी	
	1.2	ताल धमार	
	1.3	ताल रूपक	
	1.4	ताल तेवरा	12 Hrs
2		सामान्य अध्ययनाचे ताल	
	2.1	ताल सुलताल	
	2.2	ताल मत्तताल	
	2.3	ताल रुद्रताल	
	2.4	ताल चौताल	12 Hrs
3		खालील गीत प्रकारांना ताल साथसंगत	
	3.1	धमार	
	3.2	धृपद	
	3.3	त्रिवट	
	3.4	चतरंग	12 Hrs
4		खालील सुगम गीत प्रकारांना ताल साथसंगत	
	4.1	अभंग	
	4.2	भक्तीगीत	
	4.3	भावगीत	
	4.4	गज़ल	12 Hrs
Total			48 Hrs

Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded

Faculty of Interdisciplinary Studies

Credit Framework for Two Year PG Program

School of Fine and Performing Arts

M.A. Second Year, Semester III

Subject: MUSIC OR Paper KATHAK NRITYA

Year & Level	Sem.	Major Subject		RM	OJT / FP	Research Project	Practical's	Credits	Total Credits
2	2	(DSC)	(DSE)	5	6	7	8	9	10
2	3	IMUSC501 C: भारतीय शास्त्रीय संगीत: कथक नृत्य – 3 (लेखी) (4 Cr) IMUSC502 C: प्राचीन शास्त्रीय नृत्याचा इतिहास: कथक नृत्य – 3 (लेखी) (4 Cr) IMUSC503 C: आधुनिक शास्त्रीय नृत्याचा इतिहास: कथक नृत्य – 3 (लेखी) (4 Cr)	IMUSE501 A, B, C: प्रादेशिक संगीत: गायन / तबला, पखवाज / कथक नृत्य – लेखी (4 Cr) OR IMUSE502 A, B, C: सुगम संगीत : गायन / तबला, पखवाज / कथक नृत्य – लेखी (4 Cr)	--	--	IMUSRP501 A, B, C: Research Project (Field Survey) (4Cr)	IMUSP501 C : भारतीय शास्त्रीय संगीत: कथक नृत्य – 3 (प्रात्यक्षिक) (1 Cr) IMUSP502 C: भारतीय संगीतशास्त्र: कथक नृत्य – 3 (प्रात्यक्षिक) (1 Cr)	22	44
	4	IMUSC551 C: भारतीय शास्त्रीय संगीत: कथक नृत्य – 4 (लेखी) (4 Cr) IMUSC552 C : भारतीय संगीत ग्रंथ परंपरा: कथक नृत्य – 4 (लेखी) (4 Cr)	IMUSE551 A, B, C: लोकसंगीत : गायन / तबला, पखवाज / कथकनृत्य (लेखी) (4 Cr) OR IMUSE552 A, B, C: उपशास्त्रीय संगीत: गायन / तबला, पखवाज / कथकनृत्य (लेखी) (4Cr)	IVAPE 551 A, B, C: Publication Ethics (2 Cr)	--	IMUSRP551 A, B, C: Research Project (6Cr)	IMUSP551 C: भारतीय शास्त्रीय संगीत: कथक नृत्य – 4 (प्रात्यक्षिक) (1 Cr) IMUSP552 C: मंच प्रदर्शन : कथक नृत्य-4 (प्रात्यक्षिक) (1 Cr)	22	
Total Credits		20	08	02	--	10	4	44	44

M.A.II Year, Semester – III (Major Theory Paper – Kathak Nritya)

IMUSC501 C: भारतीय शास्त्रीय संगीत: कथक नृत्य – 3 (लेखी) (4 Cr)

IMUSC501 C: Indian Classical Music: Kathak Nritya – 3 (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal & Nritya
2. Should know basic history of classical Nritya.

Course objectives:

1. To teach history of Nritya of vaidik period, ancient period.
2. To teach Laykari, Comparative Study of Similar Matras Tals

Course outcomes:

1. Ability to know how the music of vaidik period, ramayan- mahabharattime was.
 2. Ability to know that types of instruments and forms of music were used at that time.
- Also it will study the similarities between the music of that time and the music of today.

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. required to cover the contents
1.0		विस्तृत अध्ययनाचे ताल	
	1.1	ताल विलंबित तिनताल	15 Hrs
	1.2	ताल धमार	
	1.3	ताल रूपक	
	1.4	ताल तेवरा	
2.0		सामान्य अध्ययनाचे ताल	
	2.1	ताल सुलताल	15 Hrs
	2.2	ताल मत्तताल	
	2.3	ताल रुद्रताल	
	2.4	ताल चौताल	
3.0		सामान्य अध्ययनाचे ताल	
	3.1	केरवा (टुमरी)	15 Hrs
	3.2	दादरा	
	3.3	दिपचंदी	
	3.4	चैती	
4.0		ताल व लयकारी	
	4.1	शुलफाक्ता स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	15 Hrs
	4.2	रुद्रताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.3	खेमटा स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.4	यावर्षी असलेल्या व मागील वर्षी अभ्यासलेल्या समान मात्रा असलेल्या तालांचा तुलनात्मक अभ्यास	
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Major Theory Paper – Kathak Nritya)

IMUSC502 C: प्राचीन भारतीय नृत्याचा इतिहास: कथक नृत्य – 3 (लेखी) (4 Cr)

IMUSC502 C: History of Ancient Indian Nritya: Kathak Nritya – 3 (Theory) (4 Cr)

Coursepre-requisite:

1. Student should have good sense of writing notations of various forms.
2. Should know basic structure of classical Nritya.

Courseobjectives:

1. To teach writings skills of bandish and talas.
2. To impart advanced training/talim in Tal chalan, Padanyas, Bhavmudras and Dance of the prescribed ragas, Tal and to teach basic fundamental of the composition.

Courseoutcomes:

1. Ability to sing the prescribed Talas with a subtle understanding of the Tal.
2. Ability to write bandish and Tal notation

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		लेखी	
	1.1	तबला या वाद्याची सचित्र माहिती	
	1.2	पखवाज या वाद्याची सचित्र माहिती	
	1.3	तांडव नृत्य	
	1.4	लास्य नृत्य	15 Hrs
2.0		लेखी	
	2.1	उत्तर हिंदुस्थानी व दक्षिण हिंदुस्थानी (कर्नाटकी) ताल पद्धती	
	2.2	नृत्याचार्य, नर्तक आणि नर्तकी यांचे गुण दोष	
	2.3	उजव्या हाताने दर्शविल्या जाणा-या भावमुद्रा	
	2.4	डाव्या हाताने दर्शविल्या जाणा-या भावमुद्रा	15 Hrs
3.0		भारतीय नृत्य परंपरा	
	3.1	हवेली संगीतामध्ये नृत्याचा उपयोग	
	3.2	रविंद्र संगीतामध्ये नृत्याचा उपयोग	
	3.3	शीख गुरुबानी संगीतामध्ये नृत्याचा उपयोग	
	3.4	वारकरी संगीत परंपरेमध्ये नृत्याचा उपयोग	15 Hrs
4.0		ताल ज्ञान	
	4.1	गणेश ताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.2	विष्णु ताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.3	लक्ष्मी ताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	4.4	ब्रम्हताल स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	15 Hrs
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Major Theory Paper – Kathak Nritya)

IMUSC503 C: आधुनिक भारतीय नृत्याचा इतिहास: कथक नृत्य – 3 (लेखी) (4 Cr)

IMUSC503 C: History of Modern Indian Nritya: Kathak Nritya – 3 (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

- 1 Students should know the general variations of Kathak Nritya
- 2 Basic structure of Kathak Nritya should be known

Course objectives:

1. To impart advanced training in the prescribed dance and all its general steps
2. Getting ready to create the magnificent personality of Kathak Nritya.

Course outcomes:

1. Kathak Nritya will be understood
2. Student can perform Kathak Nritya
3. It will help to improve the financial situation of the students
4. Biographies of various musicians will tell us how they got their musical education, The hardships they had to endure.

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		नृत्याचे घराणे	
	1.1	बनारस	
	1.2	लखनौ	
	1.3	जयपूर	
	1.4	रायगढ (राजा चक्रधरसिंह)	15 Hrs
2.0		लेखी	
	2.1	पाश्चात्य संगीतातील नृत्य पद्धती	
	2.2	नृत्याचा रस, भाव व ऋतु यांचा परस्परसंबंध	
	2.3	नृत्याच्या निर्मितीचा सिध्दांत	
	2.4	नृत्य, गायन, सुरवादन, व ताल यांचा परस्पर संबंध	15 Hrs
3.0		निबंध	
	3.1	नृत्याच्या वर्तमान समस्या, आव्हाने, व उपाय	
	3.2	नृत्यकला : काल, आज आणि उद्या	
	3.3	नृत्य आणि विज्ञान	
	3.4	नृत्य, संगीत ताल, रस आणि सौंदर्य	15 Hrs
4.0		चरित्र	
	4.1	पं. अच्छन महाराज	
	4.2	विदुषी दमयंती जोशी	
	4.3	पं. कार्तिकराम	
	4.4	विदुषी सवितादेवी गोडबोले (इंदौर)	15 Hrs
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Elective (DSE) Theory Paper – Kathak Nritya)

IMUSE501 A, B, C: प्रादेशिक संगीत : गायन/ तबला, पखवाज/ कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)
IMUSE501 A, B, C: Regional Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya–(Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

- 1 Students should know the general variations of Kathak Nritya
- 2 Basic structure of Kathak Nritya should be known

Course objectives:

1. To impart advanced training in the prescribed dance and all its general steps
2. Getting ready to create the magnificent personality of Kathak Natya.

Course outcomes:

1. Kathak Nritya will be understood
2. Student can perform Kathak Nritya
3. It will help to improve the financial situation of the students

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		प्रादेशिक संगीत	
	1.1	संकल्पना	
	1.2	व्याप्ती	
	1.3	लक्षणे	
	1.4	महत्त्व	15 Hrs
2.0		प्रादेशिक गीतप्रकार	
	2.1	पोवाडा, लावणी, वासुदेव, पांगुळ	
	2.2	वाघ्या – मुरळी, अभंग, कोळीगीत	
	2.3	जागरण – गोंधळ, भालेरीगीत (शेतकरी गीत), भारूड	
	2.4	ओवी, पाळणागीत– अंगाईगीत	15 Hrs
3.0		प्रादेशिक संगीतात उपयोगी होणारे वाद्ये	
	3.1	घन वाद्ये	
	3.2	अवनद्ध वाद्ये	
	3.3	सुषिर वाद्ये	
	3.4	तंतू वाद्ये	15 Hrs
4.0		प्रादेशिक संगीत आणि शास्त्रीय संगीत	
	4.1	प्रादेशिक संगीतावरील शास्त्रीय संगीताचा प्रभाव	
	4.2	प्रादेशिक संगीताचे वैशिष्ट्ये	
	4.3	प्रादेशिक संगीत व शास्त्रीय संगीत यातील फरक	
	4.4	प्रादेशिक संगीतातील भाषा, काव्य व वर्णणे	15 Hrs
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (OR Paper Elective (DSE) Theory Paper – Kathak Nritya)

IMUSE502 A, B, C: सुगम संगीत: गायन/ तबला, पखवाज/ कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)

IMUSE502 A, B, C: Light Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

- 1 Students should know the general variations of Kathak Nritya
- 2 Basic structure of Kathak Nritya should be known

Course objectives:

1. To impart advanced training in the prescribed Nritya and all its general steps
2. Getting ready to create the magnificent personality of Kathak Nritya.

Course outcomes:

1. Kathak Nritya will be understood
2. Student can perform Kathak Nritya
3. It will help to improve the financial situation of the students

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

Module No.	UnitNo.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		सुगम संगीत	
	1.1	संकल्पना	
	1.2	व्याप्ती	
	1.3	महत्त्व	
	1.4	वैशिष्ट्ये	15 Hrs
2.0		गीतप्रकार	
	2.1	भावगीत	
	2.2	भक्तीगीत	
	2.3	गझल	
	2.4	चित्रपटगीत	15 Hrs
3.0		कलाकार	
	3.1	भारतरत्न लता मंगेशकर	
	3.2	पद्मविभूषण आशा भोसले	
	3.3	पद्मश्री सुरेश वाडकर	
	3.4	मोहम्मद रफी	15 Hrs
4.0		निबंध	
	4.1	सुगम संगीतातील गीतप्रकार	
	4.2	शास्त्रीय संगीत व सुगम संगीत	
	4.3	लोकसंगीत व सुगम संगीत	
	4.4	शास्त्रीय संगीताचा सुगम संगीतावर प्रभाव	15 Hrs
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Research Project (Field Survey))

IDMUSRP501 A, B, C: संशोधन प्रकल्प (क्षेत्र सर्वेक्षण): गायन / तबला, पखवाज / कथकनृत्य (4Cr)

IDMUSRP501 A, B, C: Research Project (Field Survey) – Vocal / Tabla, Pakhawaj / Kathak Nritya (4Cr)

Coursepre-requisite:

1. The students who passed M.A. with Music as one of the optional subjects with 24 Credits are eligible to take admission for PG course in Music

Course objectives:

1. To learn and practice the literature survey aspects of projects and prepare the scope and goals for the proposed project.
2. To learn, practice and improve the research presentation skills and with latest tools

Course outcomes:

1. Develop the ability to apply the methods while working on a research project work
2. Develop an appropriate framework for research studies

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

- आपल्या अभ्यासक्रमातील, अथवा विषयाशी संबंधित एका विषयावर क्षेत्र सर्वेक्षण करून संक्षिप्त संशोधन प्रकल्प लेखन करणे.

LABORATORY COURSE WORK / PRACTICAL

SEMESTER-III

M.A.II Year, Semester – III (Practical Paper – Kathak Nritya)

IMUSP501 C: भारतीय शास्त्रीय संगीत : कथक नृत्य – 3 प्रात्यक्षिक (1Cr)

IMUSP501 C: Indian Classical Music: Kathak Nritya – 3 Practical (1Cr)

Course pre-requisite:

- 1 Students should know the general variations of Kathak Nritya
- 2 Basic structure of Kathak Nritya should be known

Course objectives:

1. To impart advanced training in the prescribed Nritya and all its general steps
2. Getting ready to create the magnificent personality of Kathak Nritya.

Course outcomes:

1. Kathak Nritya will be understood
2. Student can perform Kathak Nritya
3. It will help to improve the financial situation of the students

Credits: - 1

Total Marks: - 25
(CA: - 5 & ESA: - 20)

Periods: - 48

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		विस्तृत नृत्य सादरीकरण	
	1.1	ताल विलंबित झपतालामध्ये नृत्य सादरीकरण	12 Hrs
	1.2	विलंबित एकतालामध्ये नृत्य सादरीकरण	
	1.3	बिहु नृत्य सादरीकरण	
	1.4	चैती नृत्य सादरीकरण	
2		सामान्य नृत्य सादरीकरण	
	2.1	गरबा सादरीकरण	12 Hrs
	2.2	भांगडा सादरीकरण	
	2.3	गिद्धा सादरीकरण	
	2.4	लावणी सादरीकरण	
3		ताल प्रकार	
	3.1	धमार	12 Hrs
	3.2	टप्पा	
	3.3	धुमाली	
	3.4	झुमरा	
4		खालील तालांचा लग्गी विस्तार	
	4.1	दादरा	12 Hrs
	4.2	केरवा	
	4.3	अतिदृढ तिनताल व त्याचे प्रकार	
	4.4	रूपक तालामध्ये लग्गी – लडी	
Total			48 Hrs

M.A.II Year, Semester – III (Practical Paper – Kathak Nritya)

IMUSP502 C: भारतीय संगीतशास्त्र : कथक नृत्य – 3 प्रात्यक्षिक (1Cr)

IMUSP502 C: Indian Musicology: Kathak Nritya – 3 Practical (1Cr)

Course pre-requisite:

- 1 Students should know the general variations of Kathak Nritya
- 2 Basic structure of Kathak Nritya should be known

Course objectives:

1. To impart advanced training in the prescribed Nritya and all its general steps
2. Getting ready to create the magnificent personality of Kathak Nritya.

Course outcomes:

1. Kathak Nritya will be understood
2. Student can perform Kathak Nritya
3. It will help to improve the financial situation of the students

Credits: - 1

Total Marks: - 25
(CA: - 5 & ESA: - 20)

Periods: - 48

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		विस्तृत नृत्य सादरीकरण	
	1.1	ताल विलंबित धमारमध्ये नृत्य सादरीकरण	12 Hrs
	1.2	चौताल मध्ये नृत्य सादरीकरण	
	1.3	ठुमरी मध्ये नृत्य सादरीकरण	
	1.4	रास नृत्य सादरीकरण	
2		सामान्य नृत्य सादरीकरण	
	2.1	लेझीम सादरीकरण	12 Hrs
	2.2	घुमर सादरीकरण	
	2.3	मोहिनीअट्टम सादरीकरण	
	2.4	सपेरा नृत्य सादरीकरण	
3		खालील बोलप्रकारामध्ये सादरीकरण	
	3.1	दुपल्ली सादरीकरण	12 Hrs
	3.2	त्रिपल्ली सादरीकरण	
	3.3	चौपल्ली सादरीकरण	
	3.4	गत सादरीकरण	
4		खालील नृत्य प्रकाराचे सादरीकरण	
	4.1	आपल्या आवडीच्या चित्रपट गीताचे नृत्य सादरीकरण	12 Hrs
	4.2	पाश्चात्य नृत्य प्रकाराचे सादरीकरण	
	4.3	कोळीनृत्याचे सादरीकरण	
	4.4	वाघ्या – मुरळी नृत्याचे सादरीकरण	
Total			48 Hrs

M.A. SECOND YEAR MUSIC

CURRICULUM SEMESTER – IV VOCAL

M.A.II Year, Semester – IV (Theory Paper – Vocal)

IMUSC551 A: भारतीय शास्त्रीय संगीत: गायन – 4 (लेखी) (4 Cr)

IMUSC551 A: Indian Classical Music: Vocal – 4 (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal.
2. Should know basic history of classical music.

Course objectives:

1. To teach history of music of vaidik period, ancient period.
2. To teach gayaki of jaati and prabandh

Course outcomes:

1. Ability to know how the music of vaidik period, ramayan- mahabharat time was.
 2. Ability to know that types of instruments and forms of music were used at that time.
- Also it will study the similarities between the music of that time and the music of today.

Credits: - 4

Total Marks: - 100

Periods: - 60

(CA: - 20 & ESA: - 80)

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. required to cover the contents
1.0		लेखी	
	1.1	अभ्यासक्रमातील बडेख्यालासाठी असलेल्या रागांची शास्त्रीय माहिती व त्यातील बंदिशी स्वरलीपीबद्ध करण्याचा सराव	20 Hrs
	1.2	अभ्यासक्रमातील छोटेख्यालासाठी असलेल्या रागांची शास्त्रीय माहिती व त्यातील बंदिशी स्वरलीपीबद्ध करण्याचा सराव	
	1.3	अभ्यासक्रमातील सर्व रागांचा तुलनात्मक अभ्यास	
	1.4	आपल्या अभ्यासक्रमातील रागांच्या बंदिशीला निगडीत असलेल्या तालांची शास्त्रीय माहिती व ते ताल हातावर टाळी देऊन म्हणता येणे आवश्यक	
2.0		लेखी	
	2.1	समान मात्रा असणा-या तालांचे तुलनात्मक अध्ययन	15 Hrs
	2.2	आपल्या अभ्यासक्रमातील तालांची एकपट, दुप्पट, तिप्पट, चौपट या पटिसह	
	2.3	आपल्या अभ्यासक्रमातील तालांची आड, बिआड, कुआड या लयकारी करता येणे आवश्यक आहे	
	2.4	तालांच्या दशप्राणांचा विस्तृत अभ्यास	
3.0		लेखी	
	3.1	धृपद / धमार स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	15 Hrs
	3.2	चतरंग स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	3.3	त्रिवट स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
	3.4	सुगम गीत / भजन स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा अभ्यास	
4.0		ताल ज्ञान (आड, बिआड, कुआड)	
	4.1	ताल पंजाबी स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा व हातावर टाळी देऊन म्हणण्याचा अभ्यास	10 Hrs
	4.2	ताल पश्तो स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा व हातावर टाळी देऊन म्हणण्याचा अभ्यास	
	4.3	ताल बसंत स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा व टाळी देऊन म्हणण्याचा अभ्यास	
	4.4	यावर्षी असलेल्या व मागील वर्षी अभ्यासलेल्या समान मात्रा असलेल्या तालांचा तुलनात्मक अभ्यास	
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV (Theory Paper – Vocal)

IMUSC552 A, B, C: भारतीय संगीत ग्रंथ परंपरा: गायन/तबला,पखवाज/कथक नृत्य–(लेखी) (4 Cr)
IMUSC552 A, B, C: Book Tredition In Indian Music: Vocal/Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya (Theory) (4 Cr)

Coursepre-requisite:

1. Student should have good sence of writing notations of various forms.
2. Should know basic structure of classical music.

Courseobjectives:

1. To Study the ancient books of music.
2. To impart advanced training/talim in raga chalan, swarocchar and gayaki of theprescribed ragas
And To teach basic fundamental of the composition.

Courseoutcomes:

1. Ability to sing the prescribed ragas with a subtle understanding of the raga.
2. Ability to write bandish and Tal notation

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		भारतीय संगीत ग्रंथ परंपरा	
	1.1	भारतीय ग्रंथ परंपरेचा इतिहास, स्वरूप, महत्व	15 Hrs
	1.2	संगीत रत्नाकर –पं. शार्ङ्गदेव	
	1.3	नाट्यशास्त्र – भरत (भरतमुनी)	
	1.4	भरत भाष्य	
2.0		ग्रंथाभ्यास	
	2.1	तबला कौमुदी – स्वामी पागलदास	15 Hrs
	2.2	तबला पुराण– पं. विजयशंकर मिश्र	
	2.3	नारदिय शिक्षा– नारद	
	2.4	चतुर्दशीप्रकाशिका – पं. व्यंकटमखी	
3.0		ग्रंथाभ्यास	
	3.1	संगीत समयसार – आचार्य बृहस्पती	15 Hrs
	3.2	गीतगोविंद– पं. जयदेव	
	3.3	संगीत पारिजात – पं. अहोबल	
	3.4	स्वरमेल कलानिधी– पं. रामामात्य	
4.0		ग्रंथाभ्यास	
	4.1	बृहद्देशी– पं. मतंगमुनी	15 Hrs
	4.2	संगीत दर्पण– पं. दामोदर पंडीत	
	4.3	अभिनव भारती– पं. अभिनव गुप्त	
	4.4	रागविबोध– पं. सोमनाथ	
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV (Elective (DSE) Theory Paper – Vocal)

IMUSE551 A, B, C: लोकसंगीत : गायन/ तबला, पखवाज/ कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)

IMUSE551 A, B, C: FolkMusic: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of Folk music.

Course Objectives:

1. To study the technical terms of musicology. To learn about the various systems of Raga classification and classification of instruments.
2. To study the contribution of musician scholars and thereby understand their role in the development Of Hindustani Folk music. Also To learn about the various forms of Indian Folk Music.

Learning Outcomes:

1. Ability to articulate and deliberate on the musicological terms. Acquire a research based approach Towards the study of music theory
2. Biographies of various musicians will tell us how they got their musical education, the hardships They had to endure.

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		लोकसंगीत	
	1.1	संकल्पना	15 Hrs
	1.2	व्याप्ती	
	1.3	लक्षणे	
	1.4	महत्व	
2.0		गीतप्रकार	
	2.1	गवळण, कोकणीगीते, आदिवासीगीते, पोतराजगीत, मोटेवरची गाणी	15 Hrs
	2.2	जुगनी, बैसाखी, लोहड़ी, बोलियाँ	
	2.3	झुला, होरी, फाग, सोहर	
	2.4	बिहु, तिज, भुतागीत, बाऊल	
3.0		लोकसंगीतात उपयोगी होणारे वाद्ये	
	3.1	घन वाद्ये	15 Hrs
	3.2	अवनध्द वाद्ये	
	3.3	सुषिर वाद्ये	
	3.4	तंतू वाद्ये	
4.0		लोकसंगीत आणि शास्त्रीय संगीत	
	4.1	लोकसंगीतावर पडलेला शास्त्रीय संगीताचा प्रभाव आणि फरक	15 Hrs
	4.2	लोकसंगीताचे वैशिष्ट्ये	
	4.3	लोकसंगीताचे महत्व	
	4.4	लोकसंगीतातील भाषा, काव्य व वर्णणे	
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV (OR Paper - Elective (DSE) Theory Paper – Vocal)

IMUSE552 A, B, C: उपशास्त्रीय संगीत: गायन/ तबला, पखवाज/ कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)

IMUSE552 A, B, C: Semi Classical Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)

Coursepre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of Smi classical music.

Courseobjectives:

1. To teach what is applied music and its significance.
2. Teaching how music is used in everyday life.

Courseoutcomes:

1. It helps to understand the place of music and its involvement in life.
2. It will help to understand the employment opportunities in the music sector.
3. Biographies of various musicians will tell us how they got their musical education, the Hardships they had to endure.

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

Module No.	UnitNo.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		उपशास्त्रीय संगीत	
	1.1	संकल्पना	
	1.2	व्याप्ती	
	1.3	महत्व	
	1.4	वैशिष्ट्ये	15 Hrs
2.0		गीतप्रकार	
	2.1	ठुमरी, सावनी यांना उपयोगी ताल व साथसंगत	
	2.2	नाट्यगीत, दादरा यांना उपयोगी ताल व साथसंगत	
	2.3	टप्पा, कजरी यांना उपयोगी ताल व साथसंगत	
	2.4	होरी, झुला, चैती यांना उपयोगी ताल व साथसंगत	15 Hrs
3.0		कलाकार	
	3.1	बेगम अख्तर	
	3.2	विदुषी शोभा गुट्टु	
	3.3	उ. बडे गुलामअली खॉ	
	3.4	पं. बालगंधर्व	15 Hrs
4.0		निबंध	
	4.1	उपशास्त्रीय संगीतातील गीतप्रकार	
	4.2	शास्त्रीय संगीत व उपशास्त्रीय संगीत	
	4.3	लोकसंगीत व उपशास्त्रीय संगीत	
	4.4	विदुषी गिरिजादेवी यांचे योगदान	15 Hrs
Total			60 Hrs

**M.A.II Year, Semester – IV (Publication Ethics - Theory Paper-
VOCAL / TABLA, PAKHAWAJ / KATHAK NRITYA**

IVAPE551 A, B, C: प्रकाशन नैतिकता : गायन/तबला,पखवाज/कथक नृत्य (2 Cr)

IVAPE551 A, B, C: Publication Ethics: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya (2 Cr)

Course objectives:

1. To know rules, issues, options, and resources for research ethics.
2. To familiarize with various institutional ethics review boards/academic integrity guidelines.
3. To understand the purpose and value of ethical decision-making.
4. To have a positive disposition towards continued learning about research ethics

Course outcomes:

1. To have a positive disposition towards continued learning about research philosophy & ethics.
2. To know Rules, Regulations, Issues, Options, and Scientific Resources of Research Ethics.
3. To learn the culture of fairness, honesty and integrity in academic communications and to understand the purpose and value of ethical decision-making.
4. Avoid wasteful and duplicate publications & encourage original contributions to advance Academic Research and Scholarship.
5. Acquiring knowledge & professional competence and expertise about Patents, Copyrights, and other forms of Intellectual Property Rights.
6. To promote social good and prevent or mitigate societal hazards through innovative ideas, creativity and research advocacy

Credits: - 2

**Total Marks: - 50
(CA: - 10 & ESA: - 40)**

Periods: - 32

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		लेखी	
	1.1	नितीशास्त्र परिचय: व्याख्या, तत्वज्ञान, नैतिक निर्णय आणि प्रतिक्रिया यांचे स्वरूप	12 Hrs
	1.2	प्रकाशन नैतिकता व्याख्या, परिचय आणि महत्व	
2		लेखी	
	2.1	विज्ञान आणि संशोधनाच्या संदर्भत नीतिशास्त्र	8 Hrs
	2.2	वैज्ञानिक गैरवर्तन खोटेपणा, डुप्लिकेट आणि आच्छादित प्रकाशने	
3		लेखी	
	3.1	प्रकाशन गैरवर्तन व्याख्या, संकल्पना	5 Hrs
	3.2	प्रकाशनातील गैरवर्तन, तक्रारी आणि अपील ओळखणे	
	3.3	SPPU द्वारे विकसित शोषक प्रकाशने ओळखण्यासाठी सॉफ्टवेअर साधने	
4		लेखी	
	4.1	SNIP, SJR, IPP अशा जर्नल सायटेशन अहवालानुसार जर्नलचा इम्पॅक्ट फॅक्टर	7 Hrs
	4.2	मेट्रिक्स:- एच – इंडेक्स, जी इंडेक्स, i 10 इंडेक्स, अल्टमेट्रिक्स	
	4.3	वांड•मय चौर्य सॉफ्टवेअरचा उपयोग Turnitin, Urkund आणि इतर	
Total			32 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV (Research Project – Vocal/Tabala, Pakhawaj/ Kthak Nritya))

IMUSR551 A, B, C: संशोधन प्रकल्प : गायन/तबला, पखवाज/कथक नृत्य (6 Cr)

IMUSR551 A, B, C: Research Project: Vocal/Tabala,Pakhawaj/Kathak Nritya(6 Cr)

Course pre-requisite:

1. The students who passed M.A. with Music as one of the optional subjects with 24 Credits are eligible to take admission for PG course in Music

Course objectives:

1. To learn and practice the literature survey aspects of projects and prepare the scope and goals for the proposed project.
2. To learn, practice and improve the research presentation skills and with latest tools

Course outcomes:

1. Develop the ability to apply the methods while working on a research project work
2. Develop an appropriate framework for research studies

Credits: - 6

**Total Marks: - 150
(CA: - -- & ESA: - 150)**

Periods: - 45

❖ आपल्या अभ्यासक्रमातील, अथवा विषयाशी संबंधित एका विषयावर प्रकल्प लेखन करणे.

LABORATORY COURSE WORK / PRACTICAL

SEMESTER-IV

M.A.II Year, Semester – IV (Practical Paper – Vocal)

IMUSP551 A: भारतीय शास्त्रीय संगीत : गायन— 4 प्रात्यक्षिक (1Cr)

IMUSP551 A: Indian Classical Music: Vocal – 4 Practical (1Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of classical music.

Course objectives:

1. To impart advanced training/talim in raga chalan, swarocchar and gayaki of the prescribed ragas.
2. To teach several bandishes or compositions in the same raga so as to explore the multi- Faceted Personality of the Raga.

Course outcomes:

1. Ability to sing the prescribed ragas with a subtle understanding of the raga.
2. Ability to sing vilambit and drut compositions in the prescribed raga and elaborate the Raga with The various stages of improvisation such as vistar, bol alapa, behelawa, bol Bant, bol tana and tana.

Credits: - 1

Total Marks: - 25
(CA: - 5 & ESA: - 20)

Periods: - 48

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		विस्तृत अध्यायनाचे राग बडेख्याल व विस्तार	
	1.1	राग पुरियाधनाश्री	12 Hrs
	1.2	राग पुरियाकल्याण (पुर्वाकल्याण)	
	1.3	राग मिर्यो की तोडी	
	1.4	राग हंसध्वनी	
2		छोटेख्यालाचे राग	
	2.1	राग शुद्ध कल्याण	12 Hrs
	2.2	राग ललत	
	2.3	राग श्यामकल्याण	
	2.4	राग नंद	
3		गीत प्रकार	
	3.1	धमार	12 Hrs
	3.2	धृपद	
	3.3	त्रिवट	
	3.4	चतरंग	
4		उपशास्त्रीय गीत प्रकार	
	4.1	दादरा	12 Hrs
	4.2	ठुमरी	
	4.3	तराणा	
	4.4	होरी	
Total			48 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV (Practical Paper – Vocal)

IMUSP552 A: मंच प्रदर्शन : गायन – 4 प्रात्यक्षिक (1Cr)

IMUSP552 A: Stage Performance: Vocal – 4 Practical (1Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of classical music.

Course objectives:

1. To impart advanced training/talim in raga chalan, swarocchar and gayaki of the prescribed ragas.
2. To teach several bandishes or compositions in the same raga so as to explore the multi-Faceted personality Of the Raga.

Course outcomes:

1. Ability to sing the prescribed ragas with a subtle understanding of the raga.
2. Ability to sing vilambit and drut compositions in the prescribed raga and elaborate the raga with the Various stages of improvisation such as vistar, bol alapa, behelawa, bol bant, bol tana and tana.

Credits: - 1

Total Marks: - 25
(CA: - 5 & ESA: - 20)

Periods: - 48

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		मंच प्रदर्शन (सभागायन)	
	1.1	मंच प्रदर्शनाचे (सभागायनाचे) नियम	12 Hrs
	1.2	वाद्यवादकांची बैठक	
	1.3	ध्वनीक्षेपकाची स्थान	
	1.4	मुख्य गायकाचे स्थान	
2		परिक्षार्थीच्या आवडीच्या रागाचा बडाख्याल	
	2.1	आपल्या अभ्यासक्रमातील आवडीच्या रागामध्ये बडाख्याल व त्याचा विस्तार	12 Hrs
	2.2	आपल्या अभ्यासक्रमातील आवडीच्या रागामध्ये छोटाख्याल व त्याचा विस्तार	
	2.3	आपल्या अभ्यासक्रमावरील परिक्षकांनी विचारलेल्या रागामध्य बडाख्याल व त्याचा विस्तार	
	2.4	आपल्या अभ्यासक्रमावरील परिक्षकांनी विचारलेल्या रागामध्य छोटाख्याल व त्याचा विस्तार	
3		गीत प्रकार	
	3.1	धमार / धृपद	12 Hrs
	3.2	तराणा	
	3.3	त्रिवट / चतरंग	
	3.4	वरिल गीतप्रकारापैकी परिक्षकांनी विचारलेल्या गीताचे सादरीकरण	
4		उपशास्त्रीय गीत प्रकार	
	4.1	अभंग / भक्तीगीत	12 Hrs
	4.2	भजन / भावगीत	
	4.3	गज़ल (मराठी किंवा हिन्दी)	
	4.4	वरिल गीतप्रकारापैकी परिक्षकांनी विचारलेल्या गीताचे सादरीकरण	
Total			48 Hrs

M.A. SECOND YEAR MUSIC
CURRICULUM SEMESTER – IV
TABLA / PAKHAWAJ

M.A.II Year, Semester – IV (Major Theory Paper – Tabala Pakhawaj)

IMUSC551 B: भारतीय शास्त्रीय संगीत: तबला/ पखवाज– 4 (लेखी) (4 Cr)

IMUSC551 B: Indian Classical Music: Tabla/Pakhawaj – 4 (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic history of Indian classical music.

Course objectives:

1. To teach Uthan, Peshkar, Kayda, Chakradar etc. Notation
2. To teach Various Talas & Their Vistar

Course outcomes:

1. Ability to know how the music of Madyaugin Tal time was.
2. Ability to know that types of instruments and forms of music were used at that time. Also It will study the similarities between the music of that time and the music of today.

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. required to cover the contents
1.0		विस्तृत अध्ययनाचे ताल व विस्तार	
	1.1	ताल तिनताल	20 Hrs
	1.2	ताल गणेश ताल (11 मात्रा)	
	1.3	ताल अष्टमंगल	
	1.4	ताल ब्रम्हताल	
2.0		सामान्य अध्ययनाचे ताल	
	2.1	ताल मयुर (13 मात्रा)	15 Hrs
	2.2	ताल आडाचौताल	
	2.3	ताल आदिताल	
	2.4	ताल झपताल	
3.0		बोलप्रकार	
	3.1	चक्रधार, कमाली चक्रधार	15 Hrs
	3.2	त्रिपल्ली, चौपल्ली	
	3.3	अनागत, अतित	
	3.4	दम, बेदम	
4.0		ताल ज्ञान (आड, बिआड, कुआड)	
	4.1	ताल पंजाबी स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा व हातावर टाळी देऊन म्हणण्याचा अभ्यास	10 Hrs
	4.2	ताल पश्तो स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा व हातावर टाळी देऊन म्हणण्याचा अभ्यास	
	4.3	ताल बसंत स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा व टाळी देऊन म्हणण्याचा अभ्यास	
	4.4	यावर्षी असलेल्या व मागील वर्षी अभ्यासलेल्या समान मात्रा असलेल्या तालांचा तुलनात्मक अभ्यास	
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV (Major Theory Paper – Tabala Pakhawaj)

IMUSC552 A, B, C: भारतीय संगीत ग्रंथ परंपरा: गायन/तबला,पखवाज/कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)
IMUSC552 A, B, C: Book Tredition In Indian Music: Vocal/Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nriya (Theory) (4 Cr)

Coursepre-requisite:

1. Student should have good sence of writing notations of various forms.
2. Should know basic structure of classical music.

Courseobjectives:

1. To Study the ancient books of music.
2. To impart advanced training/talim in raga chalan, swarocchar and gayaki of theprescribed ragas
And To teach basic fundamental of the composition.

Courseoutcomes:

1. Ability to sing the prescribed ragas with a subtle understanding of the raga.
2. Ability to write bandish and Tal notation

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		भारतीय संगीत ग्रंथ परंपरा	
	1.1	भारतीय ग्रंथ परंपरेचा इतिहास, स्वरूप, महत्व	
	1.2	संगीत रत्नाकर – पं. शार्ङ्गदेव	
	1.3	नाट्यशास्त्र – भरत (भरतमुनी)	
	1.4	भरत भाष्य	15 Hrs
2.0		ग्रंथाभ्यास	
	2.1	तबला कौमुदी – स्वामी पागलदास	
	2.2	तबला पुराण – पं. विजयशंकर मिश्र	
	2.3	नारदिय शिक्षा – नारद	
	2.4	चतुर्दंडीप्रकाशिका – पं. व्यंकटमखी	15 Hrs
3.0		ग्रंथाभ्यास	
	3.1	संगीत समयसार – आचार्य बृहस्पती	
	3.2	गीतगोविंद – पं. जयदेव	
	3.3	संगीत पारिजात – पं. अहोबल	
	3.4	स्वरमेल कलानिधी – पं. रामामात्य	15 Hrs
4.0		ग्रंथाभ्यास	
	4.1	बृहद्देशी– पं. मतंगमुनी	
	4.2	संगीत दर्पण – पं. दामोदर पंडीत	
	4.3	अभिनव भारती – पं. अभिनव गुप्त	
	4.4	रागविबोध – पं. सोमनाथ	15 Hrs
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV (Elective (DSE) Theory Paper – Tabala Pakhawaj)

IMUSE551 A, B, C: लोकसंगीत : गायन/ तबला, पखवाज/ कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)

IMUSE551 A, B, C: Folk Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of Folk music.

Course Objectives:

1. To study the technical terms of musicology. To learn about the various systems of Raga classification and classification of instruments.
2. To study the contribution of musician scholars and thereby understand their role in the development of Hindustani Folk music. Also To learn about the various forms of Indian Folk Music.

Learning Outcomes:

1. Ability to articulate and deliberate on the musicological terms. Acquire a research based approach Towards the study of music theory
2. Biographies of various musicians will tell us how they got their musical education, the hardships They had to endure.

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		लोकसंगीत	
	1.1	संकल्पना	
	1.2	व्याप्ती	
	1.3	लक्षणे	
	1.4	महत्त्व	15 Hrs
2.0		गीतप्रकार	
	2.1	गवळण, कोकणीगीते, आदिवासीगीते, पोतराजगीत, मोटेवरची गाणी	
	2.2	जुगनी, बैसाखी, लोहड़ी, बोलियाँ	
	2.3	झुला, होरी, फाग, सोहर	
	2.4	बिहु, तिज, भुतागीत, बाऊल	15 Hrs
3.0		लोकसंगीतात उपयोगी होणारे वाद्ये	
	3.1	घन वाद्ये	
	3.2	अवनद्ध वाद्ये	
	3.3	सुषिर वाद्ये	
	3.4	तंतू वाद्ये	15 Hrs
4.0		लोकसंगीत आणि शास्त्रीय संगीत	
	4.1	लोकसंगीतावर पडलेला शास्त्रीय संगीताचा प्रभाव आणि फरक	
	4.2	लोकसंगीताचे वैशिष्ट्ये	
	4.3	लोकसंगीताचे महत्त्व	
	4.4	लोकसंगीतातील भाषा, काव्य व वर्णणे	15 Hrs
Total			60 Hrs

IMUSE552 A, B, C: उपशास्त्रीय संगीत: गायन/ तबला, पखवाज/ कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)
IMUSE552 A, B, C: Semi Classical Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)

Coursepre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of Smi classical music.

Courseobjectives:

1. To teach what is applied music and its significance.
2. Teaching how music is used in everyday life.

Courseoutcomes:

1. It helps to understand the place of music and its involvement in life.
2. It will help to understand the employment opportunities in the music sector.
3. Biographies of various musicians will tell us how they got their musical education, the Hardships they had to endure.

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	UnitNo.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		उपशास्त्रीय संगीत	
	1.1	संकल्पना	
	1.2	व्याप्ती	
	1.3	महत्त्व	
	1.4	वैशिष्ट्ये	15 Hrs
2.0		गीतप्रकार	
	2.1	ठुमरी, सावनी यांना उपयोगी ताल व साथसंगत	
	2.2	नाट्यगीत, दादरा यांना उपयोगी ताल व साथसंगत	
	2.3	टप्पा, कजरी यांना उपयोगी ताल व साथसंगत	
	2.4	होरी, झुला, चैती यांना उपयोगी ताल व साथसंगत	15 Hrs
3.0		कलाकार	
	3.1	बेगम अख्तर	
	3.2	विदुषी शोभा गुट्टु	
	3.3	उ. बडे गुलामअली खॉ	
	3.4	पं. बालगंधर्व	15 Hrs
4.0		निबंध	
	4.1	उपशास्त्रीय संगीतातील गीतप्रकार	
	4.2	शास्त्रीय संगीत व उपशास्त्रीय संगीत	
	4.3	लोकसंगीत व उपशास्त्रीय संगीत	
	4.4	विदुषी गिरिजादेवी यांचे योगदान	15 Hrs
Total			60 Hrs

**M.A.II Year, Semester – IV (Publication Ethics - Theory Paper-
VOCAL / TABLA, PAKHAWAJ / KATHAK NRITYA**

IVAPE551 A, B, C: प्रकाशन नैतिकता : गायन/तबला,पखवाज/कथक नृत्य (2 Cr)

IVAPE551 A, B, C: Publication Ethics: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya (2 Cr)

Course objectives:

1. To know rules, issues, options, and resources for research ethics.
2. To familiarize with various institutional ethics review boards/academic integrity guidelines.
3. To understand the purpose and value of ethical decision-making.
4. To have a positive disposition towards continued learning about research ethics

Course outcomes:

1. To have a positive disposition towards continued learning about research philosophy & ethics.
2. To know Rules, Regulations, Issues, Options, and Scientific Resources of Research Ethics.
3. To learn the culture of fairness, honesty and integrity in academic communications and to understand the purpose and value of ethical decision-making.
4. Avoid wasteful and duplicate publications & encourage original contributions to advance Academic Research and Scholarship.
5. Acquiring knowledge & professional competence and expertise about Patents, Copyrights, and other forms of Intellectual Property Rights.
6. To promote social good and prevent or mitigate societal hazards through innovative ideas, creativity and research advocacy

Credits: - 2

**Total Marks: - 50
(CA: - 10 & ESA: - 40)**

Periods: - 32

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		लेखी	
	1.1	नितीशास्त्र परिचय: व्याख्या, तत्वज्ञान, नैतिक निर्णय आणि प्रतिक्रिया यांचे स्वरूप	12 Hrs
	1.2	प्रकाशन नैतिकता व्याख्या, परिचय आणि महत्व	
2		लेखी	
	2.1	विज्ञान आणि संशोधनाच्या संदर्भत नीतिशास्त्र	8 Hrs
	2.2	वैज्ञानीक गैरवर्तन खोटेपणा, डुप्लिकेट आणि आच्छादित प्रकाशने	
3		लेखी	
	3.1	प्रकाशन गैरवर्तन व्याख्या, संकल्पना	5 Hrs
	3.2	प्रकाशनातील गैरवर्तन, तक्रारी आणि अपील ओळखणे	
	3.3	SPPU द्वारे विकसित शोषक प्रकाशने ओळखण्यासाठी सॉफ्टवेअर साधने	
4		लेखी	
	4.1	SNIP, SJR, IPP अशा जर्नल सायटेशन अहवालानुसार जर्नलचा इम्पॅक्ट फॅक्टर	7 Hrs
	4.2	मेट्रिक्स:- एच – इंडेक्स, जी इंडेक्स, i 10 इंडेक्स, अल्टमेट्रिक्स	
	4.3	वांड•मय चौर्य सॉफ्टवेअरचा उपयोग Turnitin, Urkund आणि इतर	
Total			32 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV
(Research Project – Vocal/ Tabala, Pakhawaj/ Kathak Nritya)
IMUSR551 A, B, C: संशोधन प्रकल्प : गायन/ तबला, पखवाज/कथक नृत्य (6 Cr)
IMUSR551 A, B, C: Research Project: Vocal (6 Cr)

Course pre-requisite:

1. The students who passed M.A. with Music as one of the optional subjects with 24 Credits are eligible to take admission for PG course in Music

Course objectives:

1. To learn and practice the literature survey aspects of projects and prepare the scope and goals for the proposed project.
2. To learn, practice and improve the research presentation skills and with latest tools

Course outcomes:

1. Develop the ability to apply the methods while working on a research project work
2. Develop a appropriate framework for research studies

Credits: - 6

Total Marks: - 150
(CA: - -- & ESA: - 150)

Periods: - 45

❖ आपल्या अभ्यासक्रमातील, अथवा विषयाशी संबंधीत एका विषयावर प्रकल्प लेखन करणे.

LABORATORY COURSE WORK / PRACTICAL

SEMESTER-IV

M.A.II Year, Semester – IV (Practical Paper – Tabala Pakhawaj)

IMUSP551 B: भारतीय शास्त्रीय संगीत: तबला / पखवाज— 4 प्रात्यक्षिक (1 Cr)

IMUSP551 B: Indian Classical Music: Tabla/ Pakhawaj – 4 Practical (1 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of classical music.

Course objectives:

1. To impart advanced training/talim in raga chalan, swarocchar and gayaki of the prescribed ragas.
2. To teach several bandishes or compositions in the same raga so as to explore the multi- Faceted personality of the Raga.

Course outcomes:

1. Ability to sing the prescribed ragas with a subtle understanding of the raga.
2. Ability to sing vilambit and drut compositions in the prescribed raga and elaborate the Raga with the various stages of improvisation such as vistar, bol alapa, behelawa, bol Bant, bol tana and tana.

Credits: - 1

Total Marks: - 25
(CA: - 5 & ESA: - 20)

Periods: - 48

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		विस्तृत अध्ययनाचे ताल व विस्तार	
	1.1	तिनताल विविध कायदा, प्रकार	12 Hrs
	1.2	रूपक विविध कायदा, प्रकार	
	1.3	एकताल विविध कायदा, प्रकार	
	1.4	चौताल	
2		सामान्य बोल प्रकार	
	2.1	तिस्त्र जाती बोल प्रकार	12 Hrs
	2.2	चतुस्त्र जाती बोल प्रकार	
	2.3	मिश्र जाती बोल प्रकार	
	2.4	खंड जाती बोल प्रकार	
3		इतर बोलप्रकार	
	3.1	उपज	12 Hrs
	3.2	बोलबॉट	
	3.3	आमद	
	3.4	रेला – रौ	
4		खालील तालांचा लग्गी विस्तार	
	4.1	दादरा	12 Hrs
	4.2	केरवा	
	4.3	अतिदृढ तिनताल व त्याचे प्रकार	
	4.4	रूपक तालामध्ये लग्गी – लडी	
Total			48 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV (Practical Paper – Tabala Pakhawaj)

IMUSP552 B: मंच प्रदर्शन : तबला/पखवाज – 4 प्रात्यक्षिक (1Cr)

IMUSP552 B: Stage Performance: Tabla/Pakhawaj – 4 Practical(1Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good sense of sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of classical music.

Course objectives:

1. To impart advanced training/talim in raga chalan, swarocchar and gayaki of the prescribed ragas.
2. To teach several bandishes or compositions in the same raga so as to explore the multi- Faceted personality of the Raga.

Course outcomes:

1. Ability to sing the prescribed ragas with a subtle understanding of the raga.
2. Ability to sing vilambit and drut compositions in the prescribed raga and elaborate the raga with the various stages of improvisation such as vistar, bol alapa, behelawa, bol bant, bol tana and tana.

Credits: - 1

Total Marks: - 25
(CA: - 5 & ESA: - 20)

Periods: - 48

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		मंच प्रदर्शन (सभावादन)	
	1.1	मंच प्रदर्शनाचे नियम	12 Hrs
	1.2	मुख्य वादकाचे स्थान	
	1.3	वाद्यवादकांची बैठक	
	1.4	ध्वनीक्षेपकाची स्थान	
2		परिक्षार्थीच्या आवडीच्या तालामध्ये एकलवादनाचे सादरीकरण	
	2.1	आपल्या अभ्यासक्रमातील आवडीच्या तालामध्ये वादन व त्याचा विस्तार	12 Hrs
	2.2	आपल्या अभ्यासक्रमातील आवडीच्या तालामध्ये वादन व त्याचा विस्तार	
	2.3	आपल्या अभ्यासक्रमावरील परिक्षकांनी विचारलेल्या तालामध्ये वादन व त्याचा विस्तार	
	2.4	आपल्या अभ्यासक्रमावरील परिक्षकांनी विचारलेल्या तालामध्ये वादन व त्याचा विस्तार	
3		गीत प्रकारास साथसंगत	
	3.1	धमार / धृपद	12 Hrs
	3.2	तराणा	
	3.3	त्रिवट / चतरंग	
	3.4	वरिल गीतप्रकारापैकी परिक्षकांनी विचारलेल्या गीतास साथसंगत	
4		उपशास्त्रीय गीतास साथसंगत	
	4.1	अभंग / भक्तीगीत	12 Hrs
	4.2	भजन / भावगीत	
	4.3	गज़ल (मराठी किंवा हिन्दी)	
	4.4	वरिल गीतप्रकारापैकी परिक्षकांनी विचारलेल्या गीतास साथसंगत	
Total			48 Hrs

M.A. SECOND YEAR MUSIC
CURRICULUM SEMESTER – IV
KATHAK NRITYA

M.A.II Year, Semester – IV (Major Theory Paper – Kathak Nritya)

IMUSC551 C: भारतीय शास्त्रीय संगीत: कथक नृत्य- 4(लेखी)(4 Cr)

IMUSC551 C: Indian Classical Music: Kathak Nritya – 4 (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal & Nritya
2. Should know basic history of classical Nritya.

Course objectives:

1. To teach history of Nritya of vaidik period, ancient period.
2. To teach Laykari, Comparative Study of Similar Matras Tals

Course outcomes:

1. Ability to know how the music of vaidik period, ramayan- mahabharattime was.
 2. Ability to know that types of instruments and forms of music were used at that time.
- Also it will study the similarities between the music of that time and the music of today.

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. required to cover the contents
1.0		विस्तृत अध्ययन	
	1.1	नृत्याची उत्पत्ती व नाटय परंपरा	20 Hrs
	1.2	नृत्यामध्ये घुगरुंचे महत्व	
	1.3	कथक नृत्याची विशेषता	
	1.4	कथक नृत्याची वेशभुषा	
2.0		सामान्य अध्ययन	
	2.1	अभिनय दर्पणानुसार दृष्टीभेद, भृकुटीभेद, ग्रीवाभेद, व शिरोभेद	15 Hrs
	2.2	नाटयशास्त्रानुसार शिरोभेद व ग्रीवाभेद,	
	2.3	संयुक्त व असंयुक्त हस्तमुद्रा	
	2.4	नाटयशास्त्र आणि अभिनय दर्पण मधील हस्तमुद्रा, शिरोभेद, ग्रीवाभेद, आणि दृष्टीभेद यातील तुलना	
3.0		सामान्य अध्ययन	
	3.1	कथक नृत्यामध्ये दर्शविण्यात येणा-या दशावतार मुद्रा	15 Hrs
	3.2	अभिनय व त्याचे प्रकार	
	3.3	कथक नृत्याची मंदिर परंपरा	
	3.4	कथक नृत्याची दरबार परंपरा	
4.0		ताल ज्ञान	
	4.1	ताल पंजाबी स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा व हातावर टाळी देऊन म्हणण्याचा अभ्यास	10 Hrs
	4.2	ताल पश्तो स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा व हातावर टाळी देऊन म्हणण्याचा अभ्यास	
	4.3	ताल बसंत स्वरलीपीमध्ये लिहण्याचा व टाळी देऊन म्हणण्याचा अभ्यास	
	4.4	यावर्षी असलेल्या व मागील वर्षी अभ्यासलेल्या समान मात्रा असलेल्या तालांचा तुलनात्मक अभ्यास	
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV (Major Theory Paper – Kathak Nritya)

IMUSC552 A, B, C: भारतीय संगीत ग्रंथ परंपरा: गायन/तबला,पखवाज/कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)
IMUSC552 A, B, C: Book Tredition In Indian Music: Vocal/Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya (Theory) (4 Cr)

Coursepre-requisite:

1. Student should have good sence of writing notations of various forms.
2. Should know basic structure of classical music.

Courseobjectives:

1. To Study the ancient books of music.
2. To impart advanced training/talim in raga chalan, swarocchar and gayaki of theprescribed ragas
And To teach basic fundamental of the composition.

Courseoutcomes:

1. Ability to sing the prescribed ragas with a subtle understanding of the raga.
2. Ability to write bandish and Tal notation

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		भारतीय संगीत ग्रंथ परंपरा	
	1.1	भारतीय ग्रंथ परंपरेचा इतिहास, स्वरूप, महत्व	
	1.2	संगीत रत्नाकर – पं. शार्ङ्गदेव	
	1.3	नाट्यशास्त्र – भरत (भरतमुनी)	
	1.4	भरत भाष्य	15 Hrs
2.0		ग्रंथाभ्यास	
	2.1	तबला कौमुदी – स्वामी पागलदास	
	2.2	तबला पुराण – पं. विजयशंकर मिश्र	
	2.3	नारदिय शिक्षा – नारद	
	2.4	चतुर्दंडीप्रकाशिका – पं. व्यंकटमखी	15 Hrs
3.0		ग्रंथाभ्यास	
	3.1	संगीत समयसार – आचार्य बृहस्पती	
	3.2	गीतगोविंद – पं. जयदेव	
	3.3	संगीत पारिजात – पं. अहोबल	
	3.4	स्वरमेल कलानिधी – पं. रामामात्य	15 Hrs
4.0		ग्रंथाभ्यास	
	4.1	बृहद्देशी– पं. मतंगमुनी	
	4.2	संगीत दर्पण – पं. दामोदर पंडीत	
	4.3	अभिनव भारती – पं. अभिनव गुप्त	
	4.4	रागविबोध – पं. सोमनाथ	15 Hrs
Total			60 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV (Elective (DSE) Theory Paper – Kathak Nritya)

IMUSE551 A, B, C: लोकसंगीत : गायन/ तबला, पखवाज/ कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)

IMUSE551 A, B, C: Folk Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)

Course pre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of Folk music.

Course Objectives:

1. To study the technical terms of musicology. To learn about the various systems of Raga classification and classification of instruments.
2. To study the contribution of musician scholars and thereby understand their role in the development Of Hindustani Folk music. Also To learn about the various forms of Indian Folk Music.

Learning Outcomes:

1. Ability to articulate and deliberate on the musicological terms. Acquire a research based approach Towards the study of music theory
2. Biographies of various musicians will tell us how they got their musical education, the hardships They had to endure.

Credits: - 4

**Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)**

Periods: - 60

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		लोकसंगीत	
	1.1	संकल्पना	
	1.2	व्याप्ती	
	1.3	लक्षणे	
	1.4	महत्व	15 Hrs
2.0		गीतप्रकार	
	2.1	गवळण, कोकणीगीते, आदिवासीगीते, पोतराजगीत, मोटेवरची गाणी	
	2.2	जुगनी, बैसाखी, लोहड़ी, बोलियाँ	
	2.3	झुला, होरी, फाग, सोहर	
	2.4	बिहु, तिज, भुतागीत, बाऊल	15 Hrs
3.0		लोकसंगीतात उपयोगी होणारे वाद्ये	
	3.1	घन वाद्ये	
	3.2	अवनध्द वाद्ये	
	3.3	सुषिर वाद्ये	
	3.4	तंतू वाद्ये	15 Hrs
4.0		लेकसंगीत आणि शास्त्रीय संगीत	
	4.1	लोकसंगीतावर पडलेला शास्त्रीय संगीताचा प्रभाव आणि फरक	
	4.2	लोकसंगीताचे वैशिष्ट्ये	
	4.3	लोकसंगीताचे महत्व	
	4.4	लोकसंगीतातील भाषा, काव्य व वर्णणे	15 Hrs
Total			60 Hrs

IMUSE552 A, B, C: उपशास्त्रीय संगीत: गायन/ तबला, पखवाज/ कथक नृत्य – (लेखी) (4 Cr)

IMUSE552 A, B, C: Semi Classical Music: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya – (Theory) (4 Cr)

Coursepre-requisite:

1. Student should have good senceof sur, laya, Tal.
2. Should know basic structure of Smi classical music.

Courseobjectives:

1. To teach what is applied music and its significance.
2. Teaching how music is used in everyday life.

Courseoutcomes:

1. It helps to understand the place of music and its involvement in life.
2. It will help to understand the employment opportunities in the music sector.
3. Biographies of various musicians will tell us how they got their musical education, the Hardships they had to endure.

Credits: - 4

Total Marks: - 100
(CA: - 20 & ESA: - 80)

Periods: - 60

Module No.	UnitNo.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1.0		उपशास्त्रीय संगीत	
	1.1	संकल्पना	15 Hrs
	1.2	व्याप्ती	
	1.3	महत्व	
	1.4	वैशिष्ट्ये	
2.0		गीतप्रकार	
	2.1	ठुमरी, सावनी यांना उपयोगी ताल व नृत्य सादरीकरण	15 Hrs
	2.2	नाट्यगीत, दादरा यांना उपयोगी ताल व नृत्य सादरीकरण	
	2.3	टप्पा, कजरी यांना उपयोगी ताल व नृत्य सादरीकरण	
	2.4	होरी, झुला, चैती यांना उपयोगी ताल व नृत्य सादरीकरण	
3.0		कलाकार	
	3.1	बेगम अख्तर	15 Hrs
	3.2	विदुषी शोभा गुर्दु	
	3.3	उ. बडे गुलामअली खॉ	
	3.4	पं. बालगंधर्व	
4.0		निबंध	
	4.1	उपशास्त्रीय संगीतातील गीतप्रकार	15 Hrs
	4.2	शास्त्रीय संगीत व उपशास्त्रीय संगीत	
	4.3	लोकसंगीत व उपशास्त्रीय संगीत	
	4.4	विदुषी गिरिजादेवी यांचे योगदान	
Total			60 Hrs

**M.A.II Year, Semester – IV (Publication Ethics - Theory Paper-
VOCAL / TABLA, PAKHAWAJ / KATHAK NRITYA**

IVAPE551 A, B, C: प्रकाशन नैतिकता : गायन/तबला,पखवाज/कथक नृत्य (2 Cr)

IVAPE551 A, B, C: Publication Ethics: Vocal/ Tabla, Pakhawaj/ Kathak Nritya (2 Cr)

Course objectives:

1. To know rules, issues, options, and resources for research ethics.
2. To familiarize with various institutional ethics review boards/academic integrity guidelines.
3. To understand the purpose and value of ethical decision-making.
4. To have a positive disposition towards continued learning about research ethics

Course outcomes:

1. To have a positive disposition towards continued learning about research philosophy & ethics.
2. To know Rules, Regulations, Issues, Options, and Scientific Resources of Research Ethics.
3. To learn the culture of fairness, honesty and integrity in academic communications and to understand the purpose and value of ethical decision-making.
4. Avoid wasteful and duplicate publications & encourage original contributions to advance Academic Research and Scholarship.
5. Acquiring knowledge & professional competence and expertise about Patents, Copyrights, and other forms of Intellectual Property Rights.
6. To promote social good and prevent or mitigate societal hazards through innovative ideas, creativity and research advocacy

Credits: - 2

**Total Marks: - 50
(CA: - 10 & ESA: - 40)**

Periods: - 32

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		लेखी	
	1.1	नितीशास्त्र परिचय: व्याख्या, तत्वज्ञान, नैतिक निर्णय आणि प्रतिक्रिया यांचे स्वरूप	12 Hrs
	1.2	प्रकाशन नैतिकता व्याख्या, परिचय आणि महत्व	
2		लेखी	
	2.1	विज्ञान आणि संशोधनाच्या संदर्भत नीतिशास्त्र	8 Hrs
	2.2	वैज्ञानिक गैरवर्तन खोटेपणा, डुप्लिकेट आणि आच्छादित प्रकाशने	
3		लेखी	
	3.1	प्रकाशन गैरवर्तन व्याख्या, संकल्पना	5 Hrs
	3.2	प्रकाशनातील गैरवर्तन, तक्रारी आणि अपील ओळखणे	
	3.3	SPPU द्वारे विकसित शोषक प्रकाशने ओळखण्यासाठी सॉफ्टवेअर साधने	
4		लेखी	
	4.1	SNIP, SJR, IPP अशा जर्नल सायटेशन अहवालानुसार जर्नलचा इम्पॅक्ट फॅक्टर	7 Hrs
	4.2	मेट्रिक्स:- एच – इंडेक्स, जी इंडेक्स, i 10 इंडेक्स, अल्टमेट्रिक्स	
	4.3	वांड•मय चौर्य सॉफ्टवेअरचा उपयोग Turnitin, Urkund आणि इतर	
Total			32 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV (Research Project – Vocal/Tabala, Pakhawaj/ Kthak Nritya)

IMUSR551 A, B, C: संशोधन प्रकल्प : गायन (6 Cr)

IMUSR551 A, B, C: Research Project: Vocal (6 Cr)

Course pre-requisite:

1. The students who passed M.A. with Music as one of the optional subjects with 24 Credits are eligible to take admission for PG course in Music

Course objectives:

1. To learn and practice the literature survey aspects of projects and prepare the scope and goals for the proposed project.
2. To learn, practice and improve the research presentation skills and with latest tools

Course outcomes:

1. Develop the ability to apply the methods while working on a research project work
2. Develop a appropriate framework for research studies

Credits: - 6

**Total Marks: - 150
(CA: - -- & ESA: - 150)**

Periods: - 45

❖ आपल्या अभ्यासक्रमातील, अथवा विषयाशी संबंधित एका विषयावर प्रकल्प लेखण करणे.

LABORATORY COURSE WORK / PRACTICAL

Semester-IV

M.A.II Year, Semester – IV (Practical Paper – Kathak Nritya)

IMUSP551 C: भारतीय शास्त्रीय संगीत : कथक नृत्य –4 प्रात्यक्षिक (1Cr)

IMUSP551 C: Indian Classical Music: Kathak Nritya – 4 Practical (1Cr)

Course pre-requisite:

- 1 Students should know the general variations of Kathak Nritya
- 2 Basic structure of Kathak Nritya should be known

Course objectives:

1. To impart advanced training in the prescribed Nritya and all its general steps
2. Getting ready to create the magnificent personality of Kathak Nritya.

Course outcomes:

1. Kathak Nritya will be understood
2. Student can perform Kathak Nritya
3. It will help to improve the financial situation of the students

Credits: - 1

Total Marks: - 25
(CA: - 5 & ESA: - 20)

Periods: - 48

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		विस्तृत नृत्य सादरीकरण	
	1.1	गणेश परण नृत्य सादरीकरण	12 Hrs
	1.2	गजझंपा व छोटी सवारी मध्ये नृत्य सादरीकरण	
	1.3	नायक नायिका भेद	
	1.4	रसभाव	
2		सामान्य नृत्य सादरीकरण	
	2.1	नृत्यनाटिका सादरीकरण	12 Hrs
	2.2	नौटंकी सादरीकरण	
	2.3	बॅले सादरीकरण	
	2.4	तराणा, स्तुती सादरीकरण	
3		अध्ययन	
	3.1	तोडा	12 Hrs
	3.2	चक्करदार परण	
	3.3	कसक – मसक	
	3.4	कटाक्ष	
4		लोकनृत्य प्रकार	
	4.1	कोळीगीत	12 Hrs
	4.2	बंजारा नृत्य	
	4.3	छत्तीसगढी लोकनृत्य	
	4.4	दांडीया	
Total			48 Hrs

M.A.II Year, Semester – IV (Practical Paper – Kathak Nritya)

IMUSP552 C: मंच प्रदर्शन: कथक नृत्य – 4 प्रात्यक्षिक (1Cr)

IMUSP552 C: Stage Performance: Kathak Nritya – 4 Practical (1Cr)

Course pre-requisite:

- 1 Students should know the general variations of Kathak Nritya
- 2 Basic structure of Kathak Nritya should be known

Course objectives:

1. To impart advanced training in the prescribed Nritya and all its general steps
2. Getting ready to create the magnificent personality of Kathak Nritya.

Course outcomes:

1. Kathak Nritya will be understood
2. Student can perform Kathak Nritya
3. It will help to improve the financial situation of the students

Credits: - 1

Total Marks: - 25
(CA: - 5 & ESA: - 20)

Periods: - 48

Module No.	Unit No.	Topic	Hrs. Required to cover the contents
1		मंच प्रदर्शन	
	1.1	मंच प्रदर्शनाचे नियम	
	1.2	मुख्य कलाकाराचे स्थान	
	1.3	वाद्यवादकांची बैठक	
	1.4	ध्वनीक्षेपकाचे स्थान	12 Hrs
2		परिक्षार्थीच्या आवडीचा तालात नृत्य सादरीकरण	
	2.1	आपल्या अभ्यासक्रमातील आवडीच्या तालामध्ये विस्तृत नृत्य सादरीकरण	
	2.2	आपल्या अभ्यासक्रमातील आवडीच्या तालामध्ये सामान्य नृत्य सादरीकरण	
	2.3	आपल्या अभ्यासक्रमावरील परिक्षकांनी विचारलेल्या तालामध्ये विस्तृत नृत्य सादरीकरण	
	2.4	आपल्या अभ्यासक्रमावरील परिक्षकांनी विचारलेल्या तालामध्ये सामान्य नृत्य सादरीकरण	12 Hrs
3		गीत प्रकारात नृत्य सादरीकरण	
	3.1	कोळीगीत	
	3.2	बंजारा नृत्य	
	3.3	छत्तीसगढी लोकनृत्य	
	3.4	दांडीया	12 Hrs
4		उपशास्त्रीय प्रकारात सादरीकरण	
	4.1	होरी गीतप्रकारामध्ये नृत्य सादरीकरण	
	4.2	चैती गीतप्रकारामध्ये नृत्य सादरीकरण	
	4.3	कजरी गीतप्रकारामध्ये नृत्य सादरीकरण	
	4.4	वरिल गीतप्रकारापैकी परिक्षकांनी विचारलेल्या गीताचे सादरीकरण	12 Hrs
Total			48 Hrs

Suggested Reading.

- 1) हिंदुस्तानी संगीत पद्धती क्रमिक पुस्तक मालिका - भाग १ ते ६ - पं. वि.ना. भातखंडे
- 2) हिंदुस्तानी संगीत पद्धती- भाग १ ते ५ - पं. वि.ना. भातखंडे
- 3) क्रमिक आलाप ताना - भाग १ ते ४ - पं. वि.ना. भातखंडे
- 4) सरगम गीत संग्रह - पं. वि. ना. भातखंडे
- 5) संगीत विशारद - वसंत
- 6) राग विशारद भाग १ व २ - डॉ. लक्ष्मीनारायण गर्ग
- 7) संगीत शास्त्र - भगवतशरण शर्मा
- 8) भारतीय संगीत का इतिहास- भगवतशरण शर्मा
- 9) संगीतशास्त्र- डॉ. जगदीश सहाय कुलश्रेष्ठ
- 10) संगीत निबंधावली - डॉ. लक्ष्मीनारायण गर्ग
- 11) निबंध संगीत - डॉ. लक्ष्मीनारायण गर्ग
- 12) राष्ट्रीय संगीत डॉ. लक्ष्मीनारायण गर्ग
- 13) संगीत भारतीय अंक - डॉ. लक्ष्मीनारायण गर्ग
- 14) तालप्रकाश - भगवतशरण शर्मा
- 15) तबले पर दिल्ली और पूरब - पं. सत्यनारायण वशिष्ठ
- 16) कायदा और पेशकार - पं. सत्यनारायण वशिष्ठ
- 17) ताल बोध - कालीचरण गौड
- 18) बासुरी शिक्षा - सी एल श्रीवास्तव (विजय)
- 19) अभिनव गीतांजली भाग १ ते ५ - पं. रामाश्रय झा (रामरंग)
- 20) अभिनव गीत मंजिरी भाग १ ते ३ - श्रीकृष्ण रातंजनकर
- 21) राग दर्पण भाग १ ते ३ - पं. जगदीशनारायण पाठक
- 22) राग परिचय भाग १ ते ४ - प्रो. हरिश्चंद्र श्रीवास्तव
- 23) पखवाज और तबला के घराने एवं परंपराएँ - डॉ. आबान मिस्त्री
- 24) ताल शास्त्र परिचय भाग १- डॉ. मनोहर भालचंद्रराव मराठे
- 25) प्रवीण प्रवाह - प्रो. हरिश्चंद्र श्रीवास्तव
- 26) प्रभाकर प्रश्नोत्तर - प्रो. हरिश्चंद्र श्रीवास्तव
- 27) तबला -अरविंद मुळगांवकर
- 28) संगीत शास्त्र विजयिनी - डॉ. नारायण मंगरूळकर
- 29) संगीत राग विज्ञान भाग १ ते ४ - डॉ. सुधा पटवर्धन
- 30) संगीत शास्त्राचे गाईड- अरविंद गजेंद्रगडकर
- 31) भारतीय संगीतातील घराणी आणि चरित्रे - डॉ. नारायण मंगरूळकर
- 32) संगीत निबंध संग्रह - प्रो. हरिश्चंद्र श्रीवास्तव
- 33) संगीत शास्त्र परिचय - मधुकर गोडसे
- 34) हिंदुस्तानी शास्त्रीय संगीतातील प्रतिभावंत - किरण फाटक

- 35) संगीत रत्नावली - अशोक कुमार यमन
- 36) संगीत विचार - अशोक दा. रानडे
- 37) संगीतायन - मीना जौहरी
- 38) संगीतशास्त्र परिचय - मोहना मारडीकर
- 39) ख्याल गायन शैली विकसित आयाम - सत्यवती शर्मा
- 40) घरंदाज गायकी - वा.ह. देशपांडे
- 41) संगीत शिक्षण - श्री. सत्यप्रकाश पराशर व श्रीमती मिथिलेश कुमारी
- 42) हार्मोनियम - अनंत बेडेकर
- 43) भारतीय वाद्यांचा इतिहास - ग. ह. तारळेकर
- 44) मला उमगलेला तबला - श्री. अनिल लेले
- 45) बासुरी गाईड - मुकेशकुमार गर्ग
- 46) कलासंगम - श्री. अजय देशपांडे
- 47) रागदारी संगीतातील सौंदर्य स्थळे - रचना भडकमकर
- 48) भारतीय संगीत का इतिहास भाग १ व २ - रामअवतार वीर
- 49) कथक नृत्य - संगीत कार्यालय हाथरस
- 50) भारत के लोक नृत्य - कार्यालय हाथरस
- 51) नृत्यांकित - संगीत कार्यालय हाथरस
- 52) कथक नृत्य शिक्षा भाग १ व २ - पुरु दधिच
- 53) कथक नृत्य परिचय - पं. सतीशचंद्र श्रीवास्तव आणि डॉ. अल्पना खरे
- 54) कथक नर्तन - विधी नगर
- 55) कथक दर्पण - तीर्थराम आझाद
- 56) कथक ज्ञानेश्वरी - तीर्थराम आझाद
- 57) भाव निरूपण - कनक रेले
- 58) नृत्य सौरभ - श्रीमती मंजिरी देव
- 59) रस गुंजन - पं. बिरजू महाराज
- 60) राग विज्ञान भाग १ ते ७ - पं. विनायकबुवा पटवर्धन
- 61) राग बोध - बी आर देवधर
- 62) संगीतांजली - पं. ओंकारनाथ ठाकूर
- 63) तबला गाईड - पं. सुरेश सामंत
- 64) संगीत शास्त्र विज्ञान - डॉ. सुचिता बिडकर
- 65) भारतीय संगीत का इतिहास - ठाकूर जयदेव सिंह
- 66) संगीत निबंधमाला - श्री. जे. एन. पाठक
- 67) कला शास्त्र विशारद भाग १ ते ३ - डॉ. शिल्पा बहुलेकर
- 68) संगीत परिभाषा - पं. श्रीकृष्ण रातंजनकर
- 69) The Handbook of Social Research Ethics, Donna M. Mertens, Pauline E. Ginsberg, SAGE (2009).
- 70) What are Qualitative Research Ethics? Rose Wiles, Bloomsbury (2013).
- 71) Research Ethics: Cases and Materials, Robin Levin Penslar, eds, Indiana University Press (1995).

- 72) Research Ethics: A Philosophical Guide to the Responsible Conduct of Research, Gary Comstock, Cambridge University Press (2013)
- 73) MacIntyre, Alasdair (1967) A Short History of Ethics London
- 74) P. Chaddah, (2018) Ethics in Competitive Research: Do not get scooped; do not get plagiarized,
- 75) Resnik, D. B. (2011). What is ethics in research & why is it important. National Institute of Environmental
- 76) Beall, J. (2012). Predatory publishers are corrupting open access. Nature, 489(7415), 179-179.

Guidelines for Course Assessment:

A. Continuous Assessment (CA) (20% of the Maximum Marks):

This will form 20% of the Maximum Marks and will be carried out throughout the semester. It may be done by conducting **Two Tests** (Test I on 40% curriculum) and **Test II** (remaining 40% syllabus). Average of the marks scored by a student in these two tests of the theory paper will make his **CA** score (col 6).

B. End Semester Assessment (80% of the Maximum Marks):

(For illustration we have considered a paper of 04 credits, 100 marks and need to be modified depending upon credits of an individual paper)

1. **ESA Question paper will consists of 6 questions, each of 20 marks.**
2. **Students are required to solve a total of 4 Questions.**
3. **Question No.1 will be compulsory and shall be based on entire syllabus.**
4. **Students need to solve ANY THREE of the remaining Five Questions (Q.2 to Q.6) and Shall be based on entire syllabus.**

Note: Number of lectures required to cover syllabus of a course depends on the number of credits assigned to a particular course. One credit of theory corresponds to 15 Hours lecturing and for practical course one credit corresponds to 30 Hours. For example, for a course of two credits 30 lectures of one hour duration are assigned, while that for a three credit course 45lectures.

%%%%%%%%

SAMPLE QUESTION PAPER PATTERN (NEP – 2020)
FACULTY OF INTERDISCIPLINARY STUDIES
TWO YEAR PG PROGRAMME
QUESTION PAPER PATTERN (NEP – 2020)
SUBJECT: MUSIC
FOR THEORY PAPERS (4 Credits) (DSC)

TOTAL MARK 80

TIME: - 03:00 Hrs.

सुचना :-

1. पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे
2. प्रश्न क्र 2 ते 7 पैकी कोणतेही 4 प्रश्न सोडवावे.
3. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्रश्न 1 दिर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 2 दिर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 3 दिर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 4 दिर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 5 दिर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 6 दिर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण
प्रश्न 7 दिर्घोत्तरी प्रश्न	16 गुण